Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 136 (9819) | 1975 чылдың июнь 12, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Июнь 10-да ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралы боор, аңаа 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң кол-кол угланышканнарының төлевилелин чугаалажып көрген.

Совет экономика тоску беш чылда (1971—1975 чылдарда) СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларын өзугаар хөгжүп турар. Сайзыраңгай социалистиг нинтилелдиң бүдүрүкчү күштерин көдүрериниң болгаш бүдүрүлге харылзааларын сайзыраңгайжыдарының талазы-биле улуг базым кылдыңган. Чурттуң национал орулгазы дыка улгаткан, улетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли өскен, улетпүрде, тудугда болгаш көдээ ажыл-агыйда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедзээн.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседирбиле улустуң амыдырал деңнелин көдүрериниң калбак программазын боттандырып, чорудуп турар. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ортумак шалыны, а ол ышкаш колхозчуларның ажыл төлевири улгаткан, пенсиялар, акша дузаламчылары, стипендиялар ковудээн. Чуртталга тудуун калбак хемчээлдиг чорудуп турар.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын 1976—1980 чылдарда хөгжүдүрүнүң кол-кол угланышкыннарын чугаалажырынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелериниң даргалары, министрлер болгаш ССРЭ-ниң чазааның өске-даа кежигүннери киришкен.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелеринге, ССРЭ-ниң министерстволарынга, ведомстволарынга, ССРЭ-ниң Күрленынга 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң кол-кол угланышкынарының төлевилелин моон соңгаар ажылдап кылырда:

техниктиг депшилгени шапкынчыларынга, инитилел бүдүрүлгезин интенсификастаарынга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улаттырарынга болгаш шынар көргүзүглерин экижилеринге үндезилээш, улус ажыл-агыйының деңдески хөгжүүрүн болгаш экономиканың балансылыг чоруун хандырарынче;

ажылдан турар бүдүрүлге черлерин чаартып, техника талазы-биле эде дерип, ол бүдүрүлге черлериниң күүзүн улгаттырын турган, улус ажыл-агыйынга капитал салыышкынарының ажыглалының ажыктыг чоруун улгаттырарынче, бүдүрүлге күүлерин, кол-кол фондуларны ажыглалга киирерин болгаш оларны ажыглаарын дүргелдиринче;

көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг бааззазын улам быжыглаарынче болгаш аңаа үндезилээш, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедиринче;

улустуң амыдырал деңнелин улам бедидериниче, улустуң хереглел барааннарын бүдүрериниң бедик темпизин хандырарынче, ачы-дуза чедирерин калбартырыынче болгаш бараанкар шынарын экижилериниче;

дериг-херектелдерге, эң ылаңгыя металлургияның, химияның болгаш электротехниканың дериг-херектелдеринге улус ажыл-агыйының хөрөглелин хандырарынче, ону үлетүрге болгаш тудугга эң шыңгыы камнап турган, бүдүрерин улгаттырып, демиргиниң немелде күрлавырларын тыварынче;

одалга-экономиктиг курлавырларны бүдүрүрин болдуңары-биле көвүдедип, ону бүгү хемчег-биле камнап турган, улус ажыл-агыйын оттулар чүүл-биле долдур хандырарынче онза кичээнгей салырын сүмелээн.

1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң кол-кол угланышкыннарының төлевилелин эвилелдешкен республикалар, ССРЭ-ниң министерстволары, ведомстволары аайы-биле көөрүн болгаш бистиң чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң үндезин айтыырларының талазы-биле СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң шиитпирлерин база СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң айтыышкынарын удуртулга болдурбушаан, хуралга кирген санал-онаалдарны чугаалажырын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Президиумунга дааскан.

Хуралга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш А. Н. Косыгин чүве чугаалаан.

Эш Л.И. Брежнев ЧКП-ниң бөлүк ажылдакчыларын хүлээп алган

1975 чылдың июнь 10-да СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев Чехословакияның Коммунистиг партиязының партийжи ажылдың дуржулгазы-биле таныжар дээш Совет Эвилелинде келген бөлүк партийжи харысалгалыг ажылдакчыларын хүлээп алган.

Эш Л. И. Брежнев чехословак эштерге СЭКП-ниң XXV съездизиниге белеткел дугайын, 1975 чылдың улус ажыл-агый планының канчаар күүсеттинип турарының дугайын, партия организацияларының ажылының хевирлериниң болгаш аргаларының дугайын чугаалаан.

Беседага ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң Совет Эвилелинде онза болгаш бүрүн эргелиг элчини эш Ян Гавелка олурушкан, Совет таладан СЭКП ТК-ның кежигүннери эштер К. У. Черненко, К. В. Русаков олар олурушкан.

ЧКП ТК-ның Президиумунуң болгаш ЧССР-ниң Национал фронтузунуң ТК-зының Президиумунуң өмүнээзинден эш Я. Гавелка СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке Чехословакияны Совет Армияның хостаанындан бээр 30 чылынга холбаштыр тураскаал медальды тывыскан.

Эш Л. И. Брежнев ЧКП ТК-ның Президиумунга болгаш ЧССР-ниң Национал Фронтузунуң ТК-зының Президиумунга бедик шаңнал дээш чүректин ханызындан өөрүп четтирген.

ЧУРУКТА: (солагай таладан) Чадаана хоорайның амыдырал хандырылга комбинадының мурнакчы ажыл-ишчилери Александра Сарыглар биле Ондар Серемаа. Оларның кайызы-даа тоску беш чылдың шалыпчылары. Хеп бызыкчызы Александра Сарыгларны ооң коллективи Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга бир үнбиле депшиткеннер. Бо аныяк мастерниң быжып үндүрген хевтери чараш болур.

Эш Сарыглар ажылдавышаан, дааранылга пегинге ажылдан кирген аныяктарны быжарынга, даваранырынга өөреднип, оларга дузалаарынче кичээнгейни салып турар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Июнь 15 – Советтерге соңгулда хүнү

Соңгукчуларның эш А. П. Кириленко-биле ужурашканы

Ленинград хоорайның Политехниктиг соңгулда округунуң бүдүрүлге болгаш өөредилге коллективтери Россия Федерациязының Дээди Совединиң депутадынга боттарының кандидады кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Андрей Павлович Кириленкону алдаанар, Округтуң соңгукчуларының депутатка кандидатбиле ужуражыышкыны июнь 10-да «Октябрьский» дээр улуг концерт залынга болган.

Соңгулда мурнунуң хуралының президиумунда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, партияның Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов; бүдүрүлге мурнакчылары, эртем албан черлериниң төлөлекчилери, культураның сураглыг ажылдакчылары, партия болгаш совет ажылдакчылар.

СЭКП-ниң Выборг райкомунуң бирги секретары В. М. Никифоров ужуражыышкынны ажыткаш, депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи — «Светлана» дээр электронкуг прибор тудуушкун каттыжыышкынының чиңгине директору О. В. Филатовка сөс берген. А. П. Кириленконуң амыдырал-чурталгазының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайын ол чугаалааш, соңгулда хүнүнде коммунистиг болгаш партия кежигүнү эвестериниң бузулбас блогунуң кандидаттары дээш боттарының бадылаашкыннарын чаңгыс эп-сеткилдиг бээринче бүгү соңгукчуларны кыйгырган.

Чонунуң эрге-ажыктарындан өске эрге-ажыктар Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязында чок. СЭКП Төп Комитети, ТК-ның Политбюрозу, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев оран кырынга тайбыңны хандырарынче, совет кижилериниң даг-кежиктиг амыдыралынга, өөрүшкүүл тургузукчу ажыл-ижиге эң таарымчалыг байдалдарны тургузарынче угланган күүзел-соруктуг, идеякейлиг иштики болгаш даштыкы политиканы чорудуп турарын «Позитрон» дээр эртем-бүдүрүлге каттыжыышкынының слесары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. И. Пехтин, М. И. Калинин аттыг политехниктиг институтуң профессору, техниктиг эртемнериниң доктору Ю. С. Васильев, тудугжулар бригадири М. Н. Дюкева, СЭКП-ниң Ленинград хоркомунуң бирги секретары Б. И. Аристов болгаш өскелер-даа ужуражыышкынга чүве чугаалаш, онзалап демдеглээннер. Коммунизмче ленинчи угланыышкын-биле чүртту башкарып орар төрээн партиязынга изин-биле өөрүп четтиргенин ораторлар илергейлээн.

Чыылганнарга чылыы-биле уткуттурган А. П. Кириленко чүве чугаалаан. Мээң кандидатурамны депутатка кандидат кылдыр депшиткеннигерни төрээн Коммунистиг партияга бүзүреленгерни илергейлеп, ооң политиктиг угланышкынын чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгүнүн турарыңар кылдыр эки билип тур мен—деп, ол чугаалаан. Моон соңгаардаа бүгү күжүн партияның болгаш совет улустуң хөрээнге бээрин чыылганнарга болгаш округтуң бүгү соңгукчуларынга А. П. Кириленко бүзүредип чугаалаан.

Соңгукчуларның эш Ф. Д. Кулаков-биле ужурашканы

Пенза областың Нижний Ломов хоорайы. Нижний Ломов соңгулда округунуң ажылчы чонар төлөлекчилериниң ол округ талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидады СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Федор Давыдович Кулаков-биле ужуражыышкыны аңаа июнь 10-да болган.

Соңгулда мурнунуң хуралын партияның Нижний Ломов район комитетинин бирги секретары Г. А. Шепелев ажыткан.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи — көдээ ажыл-агыйның «Родина» дээр бүдүрүлге каттыжыышкынының директору В. И. Толстунов эш Ф. Д. Кулаковтуң амыдыралчы оруунуң болгаш күш-ажылчы ажыл-чорудулгазының дугайын чугаалаан. Июнь 15-те боттарының хамаатты хүлээлгезин төлептаг күүседип, коммунистериниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң блогунуң кандидаттары дээш бадылаарынче соңгукчуларны ол кыйгырган.

Нижний Ломовтуң машина тудуушкун заводунуң слесары-инструментальщиги И. Ф. Иванов, «Новый путь» колхозтуң саанчызы В. В. Китаева, «Маяк» колхозтуң даргазы Н. А. Котухов, Мокшанскиниң № 2 ортумак школазының директорунуң оралакчызы Л. В. Безруканикова, СЭКП-ниң Иесинск райкомунуң бирги секретары И. Н. Швечков, Беднодемьяновск райкүүскомунуң архитектура болгунуң техник-тудугжузу Т. В. Жулябина олар чүве чугаалааш, совет улус соңгулдаларга уткуштур төрээн Коммунистиг партиязын долгандыр сырый каттышкан чорун орарын онзалап демдеглээн. Чурттуң экономиказын, ооң улетпүрүн болгаш көдээ ажыл-агыйын хөгжүдүр дугайында партияның болгаш күрүнеенин ажок улуг сагыш салып турарының дугайын олар сеткил ханыышкын-биле чугаалаан. Партия Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев баштаан ооң Политбюрозунуң чонунуң чаагай чоруу дээш, бүгү делегейге тайбыңны камгалаары дээш чорудуп турар могат чок болгаш хөй талалыг ажыл-чорудулгазынга ораторлар белик үнелелди берген. Партия Төп Комитединиң декабрь (1974 чыл) болгаш апрель (1975 чыл) Пленумнарының шиитпирлерни изиннбиле чүүлдүгүүмүшаан, санал бергеннер доозукчу чылдың болгаш ниитизи-биле тоску беш чылдың онаалдаларын чеднишкиниг күүседир, Коммунистиг партияның XXV съездизин чаа-чаа чеднишкиннер-биле уткуур деп ажылчы чонарның шиитпирлиг чоруунуң дугайын медеглээн.

Чыылганнарга чылыы-биле уткуттурган Ф. Д. Кулаков чүве чугаалаан. Россия Федерациязының Дээди Совединиң депутадынга ону кандидат кылдыр депшиткени дээш Нижний Ломов соңгулда округунуң ажылчы чонарынга ол чүректин ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээн. Силерниң бүзүрелиңерни бистиң ленинчи улуг партиябыска чүмү-биле хамаарыштырып турмен—деп, Ф. Д. Кулаков чугаалаан.

(СЭТА).

Соңгулгалар-биле холбаштыр

Улуг-Хем районунуң совхозтарының, бүдүрүлгелериниң болгаш албан организация черлериниң ажылчы чонар төлөлекчилери РСФСР-ниң Дээди Совединиге соңгулда талазы-биле Чадаананың № 874 соңгулда округундан депутатка кандидат, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Бай-Кара Шөжүүбеевна Долчанмаа-биле ужуражыр дээш соңгулда мурнунуң хуралынга чыглып келген. Соңгулда мурнунуң хуралы ажыл-агыйның чугула сорулгалары-биле холбаштыр белик деңнелге болуп эрткен.

Соңгулда мурнунуң хуралын Улуг-Хем райкүүскомунуң даргазының оралакчызы А. И. Стрельников ажыткан. РСФСР-ниң Дээди Совединиге соңгулда дугайында илеткелди депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи, СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бирги секретары К. А. Маспык-оол кылгаш, соңгулдаларга белеткелдер тоску беш чылдың доозукчу чылын чеднишкиниг доозар, СЭКП-ниң эң эртеги XXV съездизин төлептиг уткуур дээш районнуң ажыл-ишчилериниң политиктиг болгаш күш-ажылчы белик көдүрлүүшкүнүнүн байдалында чорун турарын демдеглээн. Илеткелчи районнуң көдээ ажыл-агый болгаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң соңгулдадан соңгулдага чедир база доозукчу чылдың эгезинден бээр чедип алган көргүзүглерин сан-түүнер-биле көргүскеш, ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң хөрээнде шиитпирлеттинмээн айтыыр-лар, четпестер ам-даа хөй дээрзин демдеглеп, бо талазы-биле сорулгаларга тодаргай доктаваан.

Илеткелчи ооң ынай депутатка кандидаттың амыдыралчы эрткен оруун болгаш ажылчорудулгазын чыылганнарга таныштырган, Б. Ш. Долчанмазының ажыл-чорудулгазын, Тыва АССР-ниң экономиктиг, культурлуг хөгжүдезинге ооң кирин келген улуг-хуузун бедин-биле үнелеп, коммунистериниң болгаш партия кежигүнү эвестериниң бүзүлбас чангыс блогунуң төлептиг кандидады Бай-Кара Шөжүүбеевна Долчанмаа дээш боттарының бадылаашкынын соңгулда хүнүнде бир эп-сеткилдиг бээринче соңгукчуларны кыйгырган.

Соңгулда мурнунуң хуралынга Шагаан-Арыг хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы В. Е. Кузнецов, «Найырал» совхозтуң хойжуу О. С. Сат, «Улуг-Хая» совхозта партком секретары Н. Т. Базыр, Жданов аттыг совхозтуң директору А. С. Догур-оол, «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң директору И. К. Байчаров, чаа Шагаан-Арыгны тудуп турар «Тыва» КМК-ның начальниги З. П. Верзилов олар санал бергеш, районнуң болгаш коллективтериниң чеднишкиннерин демдеглеп, сорулгаларынга доктарганнар. Депутатка кандидаттың ажыл-чорудулгазын олар бедин-биле үнелеп, бүрүн деткип турарын коллективтериниң мурнундан бүзүреткеш, кандидатка чагыглар киргген.

Депутатка кандидат эш Б. Ш. Долчанмаа харыы чүве чугаалааш, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр депшиткеш, аңаа көргүскен белик илегел дээш чыылганнарга база районнуң бүгү соңгукчуларынга өөрүп четтиргенин илергейлеп, чонунуң ол белик идегелин чүткүлдүг ажыл-херек-биле шыныдарын бүзүреткен. Оон ынай эш Долчанмаа республиканың болгаш Улуг-Хем районнуң ажыл-ишчилериниң мурнунда турар чугула сорулгаларны чугаалааш, доозукчу чылдың планнын дваалгаларын чеднишкиниг күүседир, партияның XXV съездизин төлептиг уткуур дээш улам күженнишкиниг ажылдарын хуралдың каржикчилериге күзээн.

УЛУГ НАЙЫРАЛГА ЙӨРЭЭЛ

«Совет Эвилели-биле мөңге шагда» дээн социалистиг Чехословакияның баштайгы ажылчын президентээн Клемент Готвальдының өстери июнь 10-да Кремльдиң Съездилер ордузунга чаңгыланып үнген. Аңаа ССРЭ-ге чехословак культураның хүннериниң байырлалдыг ажыдыышкыны болган. Чехословакияны фашистиг эжелекчилерден хостаанының 30 чыл оюнга алдар кылдыр эрттирип турар.

Залга найысылалдың хөй-интизиниң төлөлери, Москванын бүдүрүлге черлериниң ажылчыннары, культураның болгаш эртемниң ажылдакчылары чыглып келген. Олар ЧКП ТК кежигүнү, ЧССР чазааның Даргазының оралакчызы М. Лучан баштадыр Чехословакиядан албан өзүзбиле келген делегацияга, ЧССР-ниң ССРЭ-де элчини Я. Гавелкуга болгаш өске-даа чехословак оңнуктерге изиг байыр чедирип турган.

Ол хүннерин эрттирериниң талазы-биле оргкомитеттиң даргазы, ССРЭ-ниң культура министриниң оралакчызы В. И. Попов чехословак оңнуктерге алдарлыг хүнге тураскааган байырлалдың ажыттынганы-биле холбаштыр чүректиң ханызындан байыр чедирген. Харыы сөзүнге ЧСР-ниң культура министри М. Клусак ЧССР-ниң ажылчы чонарындан совет кижилерге изиг байыры чедирген. Ол ЧССР-ниң социалистиг чаа нинтилелди тургузуп турар улустарының чеднишкиннериниң, чехословак-совет бүгү талалыг кады ажылдажылганың дугайын чугаалаан.

ЧССР-ниң болгаш ССРЭ-ниң күрүне гимнери байырлалдыбиле чаңгыланып турган.

Прагадан, Братиславадан болгаш Чехословакияның өске-даа хоорайларындан келген эң дээре коллективтер болгаш солистер Москвага чехословак-совет найырал дугайында, социалистиг нинтилелдиг тургузукчуларының хей-аъл кирген күш-ажылының дугайында ырларны эккелгеннер. Фашизмге удур тулчуушкуннарга кады төккен хан-биле быжыглаттынган, улустарның акы-дукмалышкы чоруунга алдар болдурган В. Доблаштың «Кызыл Шеригниң келгени», Р. Дрейсдиң «Чечектелип турар хүн» деп ырларын болгаш өске-даа чогаалдарны концертке күүсеткен.

Чаа амыдыралдың тургузуушкунунуң оруунга чехословак улустуң төөгүзүнде улуг болуушкуннарның дугайын чугаалап турар кинокадрлар программада кирген. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң болгаш ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Г. Гусактың болгаш ийи чурттуң өске-даа удуртукчуларының ужуражылгазының дугайында кадрларны съездилер ордузунуң кончуг улуг экранынга көргүзерге, залга адыш часкаашкыны диңмирип турган.

Москвачылар хөйнүү ырлының солистери болгаш Праганың национал театрының оркестрин, «Лучница» деп ырлык болгаш танцының словак ансамблинин артистерин, Чехословак улус армиязының төп оркестрин, словак камера оркестрин, «Данай-Стражница» ансамбльди, найыралдың болгаш уран үүлүүн ол чайынналчак кежээзинин бүгү киржикчилерин чылыы-биле хүлээп алганнар.

Концертке СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң культура министри П. Н. Демичев, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның Культура киллдизинин эргелекчизи В. Ф. Шауро олар олурушкан.

(СЭТА-ның корреспондентизи).

Улусчу контроль боттанышкында

ОЛАРНЫҢ ТАР ЫЛГАГА ҮЛҮҮ

Хову ажылдарын чогумчалыг чорударынга Таңды районда улусчу контролёрлар улуг үлүүн киирген турар. Олар бо чугула ажыл-хереке четпестерин илередир болгаш чайладыр талазы-биле ажылдарны шагда-ла эгелээн турганнар. Бүгү-ле ажыл-агыйларга үүгле техника септээринге безин хамаарышкан хыналдаларны 15-тен эвээш эвес катап чоруткан. Ындыг хыналдалар Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынга үш, «Революцияның чалбыыжы», С. К. Тока аттыг совхозтарга 2-2 катап болган.

Контролёрлар септээн техниканы хүлээп алыр комиссияның ажылынга идепкейлиг киржип келгеннер. Ооң түнелинде часкы тарылгага техника септелгези багай эвес болган. Ылаңгыя «Россия» совхозтуң машина-трактор мастерскаязында В. Массонуң даргалаан улусчу контроль бөлүү дыка шудургу ажылдаан.

Районнуң улусчу контролёрлары үрезин арыглаашкынын бүрүн хайгаараалга алган турган. Чижээлээрге, С. К. Тока аттыг совхозтуң төп шаңында А. Николаев даргалаан бөлүк үрезин арыглаашкынының шынарын үргүлүү хынап келген. Ук бөлүктүң ажылын районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалажып көргеш, эки деп демдеглээн. А часкы хову ажылдарының үезинде бригада бүрүзүнге улусчу контролёрларның тур бөлүктери тургуузуган. Ындыг бөлүктериниң саны үжен чыган, оларның кежигүннери 90 чедип турган. Ол бөлүктер ажыл-иштин шынарын, техниканың эдилелин, механизаторларның хандырылгаын болган өске-даа айтыырларны хынап келген.

Контролёрлар часкы ажылдарның эгезинден-не четпестерни илередип, оларны чайладырынга идепкейлиг киржип турганнар, Чижээлээрге, С. К. Тока аттыг совхозтуң № 4 хову-трактор бригадазынга механизаторларның агротехниканы хажыдып турганын илереткеннер. Хемчег дораан-на алдынган. Ол-ла совхозтуң № 2 болган № 5 бригадаларынга тараажыларның хандырылгазынга турган четпестерни чайладырынга база киришкеннер. Бо бригадаларга чунар-бажың ажылдаваан, аъш-чем үзүктелип турган. А бирээзинге чартык ай дургузунда үчётчик тывылбаан. Контролёрлар эвес болза, ук четпестер дарый чайлаттынмаан турар ийик.

«Коммунизмниң херели» колхозтуң механизаторлары шык базырарынга болгаш чер аңдарарынга агротехниканы сагыйын турган. Улусчу контролёрларның чоруткан хыналдазының соонда буруулуг кижилер ук ажылды төлевир чокка катап кылган.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң № 4 хову-трактор бригадазынга хөй четпестер турганын улусчу контролёрларның хыналдазы көргүскен. Маңаа хөрзүнүү үлүүреткенинде-даа, тарааның чаштырганында-даа агротехника талазы-биле хажыдыышкыннар турган. Ындыг хажыдыышкыннарны болдурган кижилерге хамаарыштыр шыңгыы хемчег алырын совхоз дирекциязынга улусчу контроль комитеди даскан.

Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының улусчу контролёрлары тараа шөлүнге үрезин чаштырбаан чер тып алганнар. Культиватор-биле үлүүртир ужурлуг чамдык шөлдерге лущильник ажыглап турганы база илерээн. Ол четпестер база-ла чогуур ойүнде чайлаттынган.

Районнуң улусчу контроль комитеди часкы хову ажылының шынарының дугайында хыналданы «Комсомолчу прожекторнуң» район штабы-биле кады чер-черге чоруткан. Ооң түүнелдерин ажыл-агыйларның удуртукчуларынга болгаш тускай эртемниглерге дамчыткан. Рейд үезинде кылдынган ажылдарны, илереттинген четпестерни болгаш алдынган хемчегларни улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалажып көргеш.

Часкы тарылганы чеднишкиниг доозар дээш шудургу ажылдап турган механизаторларның болгаш тускай эртемниглериниң хей-адын демдеглээри чугула. Оларның дыка хөй күш-ажылга улегерин көргүзүп келген, ындыгларның аразында улусчу контролёрлар база бар. Оларга «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң трактористи О. Дагбаны, С. К. Тока аттыг совхозтуң чолаачызы В. Иваповту, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының агроному А. Пименовту, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң механизатору В. Поповту болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур.

Районда часкы тарылга колдуунда доозулган. Ам картофель болгаш ногаа олурттулгазы уламчылап турар. Ук ажыл ССРЭ-ниң 50 чылы болгаш С. К. Тока аттыг совхозтарда хожудаңгай, ол ажылагыйларның удуртукчуларындан дарый хемчег алыры негеттинип келген.

В. ИВАНОВ,
районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

КЫРГЫЛДАЖЕ...

Чөөн-Хемчик районнуң ажылагыйлары хой малды аралап кыргып турар. Суурлар чоогунда тургускулаан 15 кол кыргылда пунктуларында 330 машина-биле 450 ажыг кижи бо чугула ажылга хүннүн-не киржип турар. Олар чоокку хүннерге чедир 5,5 мун баш хойну кыргаан. Малчыннар бир башка онааштыр 1 кг 700 граммдан куду эвес дүктү ап эгелээннер.

Районда «Тыва» совхозтуң малчыннары — кыргылданын мурнуу одуруунда. Ол ажылагый бо чылын 12 мун баш хойну кыргыыр. Амдыызында олар беш муңну кыргаан. Бир хойдан 2 кг 300 гр дүктү алганнар. Ол совхозтуң ажылчылары күрүнеге 18 тоннаны дужаар планныг. Бар арганы санап көргеш, ам 28 тонна дүктү дужаарын хүлээгеннер.

Чөөн-Хемчиктиң малчыннары июнь 15-тен эгелеп хойнуң массалыг кыргылдазынче киреринге белеткелди барык дооскан. Кыргыкчыларның мергежилин улам бедидер сорулга-биле кыргыкчылар конкурузун эрттиреди плаваан. Районда көдээ Советтер чурттакчы чондан мал аңгы садып алырынче кичээнгейни уг-лаан. Ынчангаш чер-черге бо ажылды оргачизастап чорудар 7 кижини район төвүнден аъткарган. Чондан 50 тонна дүк күрүне планыны дужаттынар. Мындыг чижектиг арганың ачызында район бо чылын 387 тоннаны, социалистиг хүлээлге-биле 411 тонна дүктү дужааптарынче улуг кичээнгейни салган.

Кыргылда пунктуларын белеткээринге, аңаа ажылдаар кижилерни шилип алырынга, дүктү чидириг чокка алырынче «Искра» колхоз, «Чыраа-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар болгаш ооң өске-даа ажыл-агыйлар бүгү талалыг кичээнгейни салып, хой, өшкү кыргыырын чеднишкиниг боттандырып турарын демдеглээр апаар.

К. ЯЛАКОВ.

ОРГАНИЗАСТЫГ, БЕДИК ДЕҢНЕЛГЕ

РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринге база чер-чер Советтеринге болур соңгуулдаларга чедир ам каш-ла хонук арткан. Бо политиктиг чугула кампанияга үткүштүр чоруткан белеткел ажылдары Кызыл хоорайда ам, бүгү чурттаазы дег, доосту-туп турар. Хоорайның бүдүрүлге коллективтериниң хөй кезии соңгуулга хүнүн төлептиг үткүүр дээш соңгуулга мурнуунуң күш-ажылчы эвлүүнде күженнимкиниг ажылдап турар. Оон түңнелинде үлетпүр бүдүрүлтелер продукция сайгарарының 5 ай планын 102,1 хуу күүседим, пландан дашкаар 436 муң рубльлиг продукциязын сайгарган.

Социалистиг чаруштың мурнуку одуруунда Каа-Хем хөмүр-даш разрези, «Тыва көлөө түзүг» трестиң автобаазазы, Даараныг комбинаты, № 48 тудуг эргелели болгаш өскеде коллективтер чоруп орар. А хоорайның 300 ажыг човаачылары боттарының хууда беш чыл планнарын шагда-ла күүседипкен болгаш амгы үеде ону беш чылдың үлүүнде ажылдап турар. РСФСР-ниң Дээди Советинге депутаттың кандидады, № 1 АТБ-ниң човаачызы Анатолий Иванович Галайко бодунуң беш чыл планын 3 чыл 9 айда күүседипкен, а 1976 чылда чүүк сөөртүр планын бо чылдың төнчүзүнде күүседир деп соруга салган. Оон үлегерин өске-даа хөй човаачылар эдерген.

Советтерге соңгуулдалар эртиреринің дугайында РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы үнген соонда рый СЭКП Кызыл хооркому бо чугула кампанияны идейполитиктиг бедик деңнелге эртирер дээш организастыг база политмассалыг ажылдарның планын ажылдап кылгаш, ажылчы чоннарның коллективтеринге, агитпунктуларга база соңгукчуларның чурттап турар черлериниң аайы-биле агитасмассалыг ажылдарны күштелдиргеи. 2200 ажыг агитатор ажылдап турар. Оларның-биле ийи удаа семинарны эрттирген. Оон аңгыда агитпунктуларның аайы-биле база ой-ийде оларның семинарын, хуралдарын эрттирип келген.

Соңгуулдага белеткел-биле холбашкан ажылдарны доктаамал контрольдаар, практиктиг дуза чедирер дээш, хоорайның соңгулда комиссиязының кежигүннери, СЭКП хооркомунуң партия активи агитпунктуларда быжыглаттынган. Оон аңгыда, партия организацияларының секретарларының, участок, округ соңгулда комиссияларының дарга-ларының, агитпункт эргелекчилериниң семинарларын, хуралдарын база эрттиргилээн.

Амгы үеде 21 агитпунктуларның шуптузун эки дерип, кескү агитация-биле шимээн. Оларда агитаторларның булуңнарын дерип, хава солунналарны үндүрүп, соңгулдаларга хамаарышкан ном-дептерлерни, солунналарны делгээн. График ёзугаар агитаторларның, участок комиссияларының кежигүнериниң дежурныйлаашкынын организастаан болгаш ону партия организациялары контрольдап турар.

Соңгукчулар-биле ажылдың ёзулуг төвү апарган агитпунктулар бисте хөй. Оларга педучилищеде (эргелекчизи А. В. Федосов), № 11 школада (эргелекчизи С. Н. Борисов), Пионерлер бажыңында (эргелекчизиниң оралакчызы Ф. А. Тарасов), хөгжүм-шин театрында (эргелекчизи А. Я. Санаров) дээш өске-даа агитпунктулар хамааржыр. Оларда соңгукчулар-биле янзы-бүрү ажылдарны: депутаттың отчёттарын, депутаттарга кандидаттар-биле ужуражылгаларны, хөрээженнериң бүгү делегей чылынга холбаштыр хоорайның микрорайоннарының аайы-биле мурнакчы, алдарлыг хөрээженнери-биле ужуражылга кежээлерин, юристер, архитекторлар-биле, хоорайның партия, совет органнарының удурткулары-биле ужуражылгаларны база өске-даа ажылдарны чорудуп келген.

Хоорайның соңгулда комиссиязы соңгуулдага белеткел ажылын доктаамал контрольдап, бодунуң хуралдарына аңаа хамаарышкан айтырыгларны чугаалажып, чогуур хемчегларни ап келген. Ниитизи-биле соңгуулдага белеткел ажылы бисте багай эвес чоруп турар.

Ынчалза-даа бо ажылда бар четлестерни чоруткан хыналдалар илереткен. Аңаа көлөө ажыл-агый техникумунда (эргелекчизи эш Сможевский), [illegible] (эргелекчизи эш Сунчугашев) агитпунктулар хамааржып турган. Оларның кеску агитация талазы-биле шимелдези коңнак, политмассалыг ажылдар эвээш эртип келген. Ынчангаш бо агитпунктуларның ажылының дугайында бо чылдың май эгезинде СЭКП хооркомунуң бюрозунга чугаалашкан соонда оларда байдал экижээн. Ам олар политмассалыг ажылдарны солун кылдыр эрттирип, кеску агитация талазы-биле көрүштүг кылдыр дериттинген болгаш эки агитпунктуларның санына кирген.

База бир четпес чүүл болза, чамдык партия организациялары агитаторларның ажылын ам-даа коншкаш удуртун турар, оон түңнелинде соңгукчулар ортузунга суртаал ажылы чамдык черлерде коншкак, соңгукчуларның дацзызын шүүгүтүрери оожум чоруп турар. Маңаа Калык камгалал министерствозунуң, институттуң, орт камгалал черинин, бот-өөредилге школазының партия организациялары хамааржыр. Ол партия организацияларының секретарларын СЭКП хооркомунуң бюрозунга келдиртип чугаалашкан. Бо болгаш, өскеде-даа бисте бар четпестерни дарый чайлаарының хемчегларын хоорайның соңгулда комиссиязы ап чорудуп турар.

Соңгулда хүнүнде көргүзер кино, концерттериң, машинаатранспорт айтырыгларының беленин комиссия хынаан. Оон аңгыда соңгулданың организастыг база техниктиг белеткелдери-биле холбашкан ажылдарны бүгү партия организациялары кол кичээнгейге алыр.

Кызыл хоорайның ажылчы чоннары соңгулда мурнуңуң хуралдарынга, митингилерге РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринге база хоорай Советинге депутаттарның кандидаттарынга боттарының эн эки талазылекчилерин дерилдип, СЭКП-ниң XXV съезиниң чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле үткүүр, июнь 15-те болуп соңгулдаларга бастың Төрээн чуртунуңтуң эн дээре оолдары болгаш кыстары дээш боттарының бадылаашкыннарын чаңгыс үн-биле бээр ийит күзелин илереткеннер.

Ынчангаш кызылчылар соңгуулдага белеткелди улам күштелдирип турган, оду бедик идей-политиктиг деңнелге эрттирип, тоску беш чылдың онаалдаларын болгаш социалистиг хүзээлгелерин түүсса бегинде күүседириниге бүгү күжүн мөөнүүр дээрзинге чигзиниг турбас.

С. КУДАЖЫ.

СЭКП Кызыл хооркомунуң ийиги секретары, хоорайның соңгулда комиссиязының даргазы.

Чүстен 104-ту

Сандак Доңгакович Нордуповаа «Найырал» совхозка хөй чылдар иштинде мал кадарып ажылдап келген. Бодунуң кадарган ийи чүс ажыг өскүүзүн ол хүр кыш ажырган. Доозукчу чылда төрүүр чүс өскүүден 100 аңайны камгалап ап, бир өскүдеи 490 грамм дуктү кыргыырын болгаш 10 тонна сигеннин, 3 тонна едекти, 3 тонна будук-бүрүнү белеткеи алырын хүлээнген.

Оон коданында төрүүр чүс өскүүге онаштыр 104 аңай камгалап алдынган, бир өскүүден 580 грамм дуктү кыргаан. Дуржулгалыг малчын Эйлиг-Хемде көжүн кодген. Ынаар кожер мурнунда бодунуң кыштаанын көрженин хоорган, едекти бөлүп белеткээн. Чайгы үеде келир кыжын ажыгдаарынга четчир сигенни, будук-бүрүнү белеткеи алырының чугулазын дуржулгалыг малчын эки билир. Ынчангаш Улуг-Чаныда алаактарының ыяш-дажын бо хүннөрде аштан, арытлап эгелей берген.

Сандак Доңгакович удавас өскүүлерин серпин оттуг тайгаларга эки семиртип алыр дээш Кара-Туруг, Хуна ол ынчаар чайлаглап көжеринге белеткенин турар.

Т. СААЯ.

Улуг-Хем район.

Школа академиязы

Минскиде тургустунган академияның кежигүннериниң хар-назыны 17-даа четпээн. Белоруссияның Эртемнер академиязының эртем-шинчилел институттарының чанынга ажылдап турган 11 тускай школаларының өөренгичилери оон «чиңгине кежигүннери» болган. Эртемденнериниң удуртулгазын ёзугаар олар боттарының күзели, сонуургалы-биле математиканы, физиканы, химияны, биологияны, географияны, экономиканы, философияны анаа школаларынынган артык ханы өөренип турар. Олар боттары дуржулгаларны, шинчилелдерни кылып турарлар.

Школа академиязында чартык муң хире уруглар бар. Ол академияны школачылар болгаш эртемденнер чөвүлели удуртуп турар.

Школа академиязының кол соруулгазы — тускай сундулуг уруглар тыпкаш, оларны эртемденнер кылдыр белеткээрги.

Игорь ОСИНСКИЙ.

ПМА-ның корреспондентизи.

МИНСК.

Бистиң кандидаттарывыс

КИЖИ БОЛУРУ ЧАЖЫНДАН

Өөренилге чылы доостурунче чоокшулаан. Оон-биле кады эртумак школа доозукчуларының ажыр-дыш чок үелери база келген: күрүне экзаменнерге белеткелдер эгелээн. Ийи-ийи кылдыр эжежип алган, холдарында номнар түткүлаан помчуттунуп орар уруглар ынчан бо-ла көрүп болур.

Школачы чылдар. Ам каш хонгаш-ла төрээн школазын доозуп, ынак башкылары-биле байырлажып чарылгаш, амыдыралын делгеи оруунче кириптер доозукчуларга ол сөс өскагай кылдыр дыннаалыр. Онгу классты дооскаш, кым кана өөренирин, ажыллаарын олар бо-ла чугаалашкан, сүмелешкен, харын-даа маргышкан-даа турарлар.

— Төрээн Тывавыстың кайыдаа булуңнарында ажыл-иш бисти манап, чалап турар болгай, уруглар. Күрүне экзаменнери доостурга хойжу адаанемге дузалажыр мен. Алыс күзелим — «Тыва даг-дүгү» комбинатка барып ажыллаар, ол-ла бүдүрүлге черинге тускай эртем чедип алыры —деп, оларның бирээзи — Хөвеңмаа чугаалаан.

Ортумак эртем чедип алганының аттестадын ап, быжыг билиг берип, амыдыралын делгем оруунче үдеп каан башкылары-биле, эш-ооруг-биле байырлашкан, «Барлык» совхозтуң Хөнделен ёалбырында хойжу ала-незиниң аалына кээп, күш-ажылчы оруун ол эгелээн. Бичезиннен тура-ла ажылгыр аныяк кыс ала-незинге дузалакчылап кыштаап, комсомолчу путевка-биле чалыы назынның хоорайы Ак-Довуракка ажылдаары-биле келген. Хоорайның № 3 профессионал-техниктиг училищезин дооскаш, 1970 чыллан эгелеп даг-дүгү арыглаар фабриканың үүрмектеп сорттаар комплексинин дериге машинаызына ажылдап эгелээн. Оон ажылдап турар эвлүүнде хөй кезии-ле комсомолчулар. Кайда аныяктар ажыллап турар болзур, ында ыры-шоор, кыптылган ажыл-иш турар болгай. Мында база-ла ыныг: аныяктарның тура-соруккур, хөглүг ажыл-ижинден ай, квартал планнары үргүлчү ажыр күүсеттиниг келген.

— Белен чүве кайда боор: баштайгы үеде бергелерге таваржып турдум. Кижиниң чанында дуржулгалыг эштер бар боорга магалыг-дыр, оларның дузазы-биле бергелерни ажып эртим. Ылангыя машинист Ооржак Долчун, үүрмектекчи Е. Кислицына болгаш оон-даа өске дуржулгалыг эштериниң мөңге ажылымга дузалаанын үтпас мен— деп, Хөвеңмаа чугаалап орар.

Күш-ажыл кижини каастаар. Хөвеңмааның ажыл-ишчизин оон кады ажылдап турар эш-ооруг-даа, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи-даа мактаар. Ынчангаш комбинатта комсомол комитединиң кежигүнү, мурнакчы машинист Хөвеңмаа Белековна Сарыглары Тыва АССР-ниң Дээди Советинин депутадынга кандидат кылдыр дешпидип, комсомолчу кыска бедик бүзүрелди көргүскен.

Кижи болуру чажындан, эзт болуру кулуңундан дижир болгай. Чоннуң төлептиг аныяк кызы соңгукчуларның чагыгларын күүседир дээш бүгү билиг-мергежилин харамаймас, ол бедик идеелге төлептиг-даа.

М. КАЛЧАН.

ЧУРУКТА: Тыва АССР-ниң Дээди Советинге депутаттың кандидады Хөвеңмаа САРЫГЛАР.

Авторнуң фотозу.

ИДЕГЕЛГЕ ТӨЛЕПТИГ

— Тыва АССР-ниң Дээди Советинге депутаттың кандидадынга депшиткеш, Ак-Довурактың эмнелге коллективи менээ улуг идеелди көргүскен —деп, эмнелгеде бичин уруглар эмнээр салбырының эргелекчизи Лина Назынчаповна Саая чугаалады.— Кады ажылдап турар өөрүмнүң мени бистиң республиканың эрге-чагыргазының дээди органынга боттарының төлөөлекчизи кылдыр дешпиткени — мөңгө улуг харысалганы хүлээндирип турар.

Кызылдың ийи дугаар школазын дооскан соонда, Лина Саая эмчи болуур күзелин чедип алыр дээш Красноярскиниң эмчи институдунче улаштыр өөренип чорупкан. Студент чылдар биллинмейн эрткен. Уруглар эмнээр талаазы-биле түскай эртемни чедип алгаш, Барылын-Хемчик районунуң Кызыл-Мажалыкка участок эмчизи болуп ажылдай берген. Ам оон ажыл-хөрээ бичин уруглардың амыдырал-чурттаалгазы-биле ханы холбашкан. Ол—оон кол күзеп чораан күзел-соруу, амыдыралының соруулгазы болгаш ужур-утказы апарган.

Бичин чаштар зарый бээр. Сагыш човаап дүвүрээн иезин уруун Лина Назынчаповнага эккээр. Кичээнгейлиг болгаш сагыш човаңгыр эмчи бичин уругну шинчип көргеш, канчаар агрый бергенин дораанга тодаразыптар. Ол үүгле эмнер бижин бээри-биле кызыгаарланмас, хөй ажыктыг сүмелерни кадар, янзы-бүрү тайылбырларны бээр, уругну хүн бүрү кичээнгейге алыр. Уругнуң иезин сеткилин ханган, долу идеелдиг чаңып чоруптар. Чаштың кадыы экижип, ойнап, катты-хөглүү катап эгелээнде ада-иелериң Лина Назынчаповнага өөрүп-четтиришкини хайнытып келир!

Алды чыл мурнунда участок эмчизи болуп турган Лина Назынчаповна ам районнуң, төп эмнелгезинин уруглар салбырын эргелекчилей берген. Ол ажылдап тургаш, Тыва АССР-ниң алдарлыг эмчизи Альбина Матвеевна Ильюшенкова ышкаш эмчилериниң дуржулгазын боду өөренип, институтка чедип алган билиин практика кыынга ажыглап турган. Оон кызымак, чүткүлдүг ажылнжин эш-ооруг эскерип, чон мактап эгелээн.

Уруглар салбырын эргелекчилеп эгелээш, Лина Назынчаповна могаг-шылаг чокка ажылдап кирипкен. Уруглар салбырының ажылын ол көскүзү-биле экижидип, ында ажылдап турарларга ёзулуг удуртукчу болу берген. Оон уламындан ам районда болгаш уруглар салбырында уруглардың зарыыр чоруу сөөлгү дөрт чылда барык ийи катап эвээжээн. Уруглар эмнээр салбыр эмнелгениң өске салбырларының аразында социалистиг чарышка чыл бүрүде бирги черни ап келген. Ынчангаш район эмнелгезиниң республикада эмнелгелер аразында калбарган социалистиг чарыжынга тиилекчи болуп, шилчиир Кызыл туңту чаалап алганы таварылга эвес. Бо бүгүде Лина Назынчаповнаның кылып турар ажыл-хөрээниң улуг улуг-хуузу бар дээрзи чугаажок.

Лина Назынчаповна чыл бүрүде болдунуң билиг-мергежилин бедидип, өөренип, билип алган чүүлдерин эш-ооруңа дамчыдып берип турар. Эрткен чылдың октябрьда Москвага болган бичин уруглар эмчилериниң онгу Бүгү-эвилел съездизинге Тывадан ийи эштиг киржип чораан. Ол дугайын, аңаа билген болгаш көргеи чүүлүн бо-ла чугаалай берген турар.

Эмчи кижиге хостуг үе-шак белен тывылбас. Дүне улуппаа чыдырда, телефон кыңгырт дээр, барып тудун алырга, «Лина Назынчаповна, эмнелгеде аарыг уруг эккелдиннс» азы «Салбырда чыдар уруг бергеде тур»—дээш үн дыңналыр. Эмчи ынаар далажыптар, бичин-даа өөлдап болбас. Ындыг, бачым үе чеже таварышпас дээр! Ынчалза-даа ол бүгү удавас менди-чаагай болу бээрге, өөрүшкү кыптыгып келир.

Эмчи кижиге хүн бүрү чаа чүүлдерни билген турары чугула. Лина Назынчаповна хостуг үелеринде янзы-бүрү литератураларны, чечен чогаалдарны, эртемниң талазы-биле-даа номнарны номчаан, өөренген олурар. Оон-биле чергелештир эмнелгеде, хоорайда хөй-ниити ажыл-чорудулгазынга идепкейлиг киржириңге четтигиптер. «Билиг» ниитилелиниң лектору кыс чон мурнунга эмчи темаларынга, ылангыя чаштар дугайында хөй лекция, беседаны кылган.

Ам хөй-ниитичи, идепкейлиг эмчини кады ажылдап турар эш-ооруг Тыва АССР-ниң Дээди Советинге депутаттың кандидадынга депшиткен. Чоннуң айбычызы болуп, аңаа көргүскен идеелди ол бүзүредир дээрзинге чигзиниг турбас. Июнь 15 Лина Назынчаповна Сааяга ийи дакпыр байырлал болур. Ол эмчи ажылдакчыларының хүнүн демдеглээн болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советинин депутадынга соңгуттурар.

Х. МОҢГУШ.

НОГААА ШӨЛДЕРИНДЕ

«Ак-Туруг» совхозтуң Ак-Туруг салбырында ногаа бригадазы тургустунга-ла үш чыл четкен. Чыл келген тудум шулургу ажылдааш, чаагай дүжүттү өстүрүп ап келген.

Ак-Туруг дагның баарында 24 га шолге картофельди, 5 га черге помидор, капуста, согуна, огурец, морковь дээн ышкаш ногаа аймаан тарып турар. Бригада кежигүннери бо хүннерде ногаа аймаан чалдарга тарып олурткаш, доктаамал суггарылгаже күштү мөөнүзээн. Ногаажылар ам 24 гага картофель олурутулғазын эгелээн. Бир гадан 90 тонна картофельди, 100 тонна ногааны алыр соруулгалыг ажылдап турарлар.

Сюрюн Моңгуш, Часкал Хөвалыг, Тоолай Комбу олар болгаш өске-даа ногаажылар ховуда ишке эн-не кызымаккайын көргүзүп турар.

К. КОМБУ.

Улут-Хем район.

* * *

«Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырында огород бригадазының ажыл-ишчилери коллуунда хөрээженнер. Олар чазарби ажыг кижи. Ногаажылар капустаның, огурецтиң, помидорнуң рассадазын парниктерде болгаш теплицада өстүрүп турар.

Ында помидор рассадазының өстүрүкчүлери Майдык Ондар, Дыртык Моңгуш, парниктерде капуста, огурец рассадазының ажаакчылары Лиза Ондар, Долчаймаа Моңгуш, Бичин-Уруг Саая, Хайдып Моңгуш, Нина Моңгуш олар шудургу ажылдап, өскелерге үлегерин көргүзүп турарлар.

Ш. ДҮВЕНДЕЙ.

Чөөн-Хемчик район.

Эртем болгаш техника

Далай доштарының сан-түңү

Бистиң бөмбүрзээвистиң бүгү далайларында болгаш океаннарында доштарның ниити хемчээлин совет эртемден шинчээчилер санап тыпкан. Олар ону кылырда арктика болгаш антарктика экспедицияларының, погоданың национал албан черлериниң хөй чылдар дургузунда алган медээлерин база спутниктерден дамчыткан информация анализин ажыглааннар.

Делегей океанынга чылдың-на 38 муң 700 куб. километр дош бар болуп турар. Ол дээрге кайгамчык улуг доштардыр. Ынчаарга 1700 куб. километр дош чай дургузунда эрип четтикпес. Ындыг болганда чер кырында далай доштары ортумаа-биле он бир чыл болгаш-ла бүрүнүбиле эрип солчуп турар-дыр (бөмбүрзектиң соңгу иезизнге бодаарга, мурнуу иезизнге ийи катап дүрген).

Далай доштарының тодаргай статистиказы погоданы болгаш климатты баш удур билип алырынга база ол ышкаш соңгу чүктүң далайларынга болгаш доңа бээр далайларга чоруур далайжыларга эргежок чугула болуп турар.

Н. КОНСТАНТИНОВ.

СЭТА-ның корр.

Ленинград.

Боду таарыштырар карак-шили

Электросварщиктер аажок кара карак-шилдерин ажыглап турар болгай, олар кылып турар кезектерин ындыг карак-шилдерин еттүр тода көрүп шыдавастар. Электрооптикалыг тургузуг-биле дериттинген, чырыктың хемчээлин боду таарыштырар карак-шилдерин Латвияның күрүне университединиң лабораторияларының биргээзинге кылган. Чырык кевдээргe, линзаны таварып эвээш чырык эртер. Чырык эвзажеп, карақгылаарга, линзаны таварып эртер чырык улам күштелип улгадыр.

Ол аңаа эвес карак-шилдери күштелдиричилиг карман батареязы-биле дериттинген. Сегнетокерамикадан кылган кылагар пластинкалар ол карак-шилдериниң линзалары болуп турар, электрилиг күженишкинниң салдары-биле кылагар пластинкаларның оптиктиг шынарлары өскерлип турар кылдыр кылган. Чырыктың хемчээлинден хамаарыштыр фотодиод деп полупроводник элементиниң дузазы-биле карак-шили боду таарыштыр башкартынып турар.

Латви эртемденнер сегнетокерамикадан кылган карак-шилдерин бүдүрерин нептередир дугайында саналдарын болетизэн. Ындыг карак-шилдери чүгле электросварщиктерге херек эвес, харын кан эзилдиричилеринге болгаш оон-даа өске специалистерге база херек болуп турар.

СЭТА-ның корр.

Рига.

АРМЯН ССР. Ереванның Карл Маркс аттыг политехниктиг институдунуң лабораториязынга холушкак энерготургузуглуг электромобильди кылган.

Машина республиканың найысылалының кудумчуларынга болгаш Ереван—Севан аразының оруунга шенелдеп эрткен.

Электромобиль 500—600 кг чүүктү лажыглаар. Даг орактарынга ол ортумаа-биле шакта 45—50 км, а чамдык черлерге 60 км чедир дүрген чоруур. Энергияның үнер дезу электри генератору болгаш аккумуляторлар.

Оон маңнаарының ыракшылы херек кырында барык-ла кызыгаар чок.

ЧУРУКТА: электромобиль Ереванның Ленин аттыг шөлүнде.

Э. ГАБРИЭЛЯННЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ТЕРГИИННЕРНИҢ БИРЭЭЗИ

Найысылалдың Кызыл Партизан күзүмчүзүнде демир-бетон панельдерден кылган чурттаалга бажыңнарын тудуу доостур ыныгаан. Эртениң-не ыраар дан бажында чоруп турар балык шеверлекчи кыстарны ола көрүп болур. Ол дээрге № 48 тудуг эргелелинде ССРЭниң Дээди Советинин депутады М. В. Сафронова биле чоокта чаа Күш-ажылчы Алдар одаанчын эзилекчизи болу берген Р. Ф. Григоровичиниң бригадазының кежигүннеридир.

Бригадир Раиса Григоровичиге дужа берген, ажыл-хөрээнин дугайын чугаалажып турувуңга чугаа кадында ол мынча дей-дир:

— Комсомолчу-аныяктар бригадазында тудугжуйун белен эвес ажыл-ижинге бердинген кижилер хөй. Оларның бирээзи эн өөрэл хоюглап турар Люда Лопсан. Оон-биле хөөрежип көрүнер — деп, кагды. Бригаданың айыткан үүнче хөөрүмге, бичежек кысчыгаш бедиктеин алган турган черинде эпюксунган аныныг дужүп келди.

Төрүттүнген, өскен чери — Эрзин. Оон делгем зовуларынга хүн хүрерги шоюп четтикпээн аксыр эрнин көргеш, даала школа партазының артындан келген кылдыр бодаан сеткилим-биле, баштайгы салган айтырымы үткизин оон ыраттаан мен:

— Ажылдаа-ла чыл четпээн боор силер аа, дүнмай?

Малгаш, холуксаздан өңү таныттынмастаан комбинезонун кактаныышаан, Люда менди-ге харылаан, хүлүмзүрүй-дүр:

— Шеверлекчилээ-ле үш чыл болдум.

Пар биле Севил Лопсаңнарның чеди уруунун бешкизи — Люда дөрт чыл бурунгаар Нарын он чыл школазын доозуп, ниити бышкан билигниг аттестадын туткан.

Ыраккы Нарынга эраттарны коллективиг ажыл-агыйы тургустунуп турар баштайгы чылларда Люданың ала-нези тудугжулар болуп турганы кызының алызында барын амыдыралчы орукту оон эгелээрингe ачылыг болган чадавас. Люда тудугжулар белеткээр профессионал-техниктиг училищеге кээп күзелдиби-биле өөренип киргеи.

Кылып, бүдүрүп алган ажылыларга сеткилинер ханган өйну сактып көрүнерем. Оны ылап-ла сагыш хандыр кылган мен, оон ынай кым-даа хол дегбес! Шак-ла ынчаар чорчаарланыр профессиянын кижилери — тудугжулар. Ындыг сеткил ханыышкының Люда Лопсан бир-ле дугаар үеде алаанывыс өөредилге черинге тура билген. Ынчан найысылалдың хөй каът бажыңдарының тудуунга аппаргаш, мастерлер болгаш башкылар, дагдыныкчы-коочуннар штукатур-маляр-ларның белен эвес ажылын херек кырыга кылдыгып, оон чажыттарын ажыдып берип турда, чогум-на ынчан шеверлекчи мергежилин кайы хире үнелиин үгаан билген. Бажын малгаштап, оны хоюглай чаап чорбаан, ам-даа хаварык деп чүве билбес холдары-биле эзт мага-боду ыстап-шылагыже ажылдап турганын ол кажан-даа үтпас. Ол могап, туруп турганын ам-даа чажырбас.

Дараазында чылын Людмила Лопсан кады дооскан комсомолчу өөру кыстар-биле бүдүн белүк болуп алгаш, шеверлекчилериниң отрядынга бригада апарганнар. Чаа келген ажылчын кыстарны баштай оларның боттарындан улуг-ла улгатпаан комсомолчу кыс Зоя Оон удуртуп турган. Дараазында эжишкилер бодунуң кады доосканы Кулар Кызылды бригадиге дешпидип ап-тыр. А эрткен чылдан бээр комсомолчу-аныяктар бригадазыч быжыглаар сорулга-биле оларга дагдыныкчы-удуртукчу херек апаргаиын барымдаалаш, бригаданың мурнунга улам-на бышкан, харысалганы оваалдалар тургустунганын өөренип көргеш, 48-ки тудуг эргелелинаар бригадир кылдыр дуржулгалыг тудугжу Раиса Григоровичиниг чорутканы.

— Раиса Федоровнаның кыстары бистиң эргелелдиг шеверлекчи бригадаларының аразында социалистиг чарышка тиилекчилериниң одуруулдан үнмейн келгеи. Ол-даа ылан-ла шилип турып чыып каан чүве ышкаш, ажылгыр болгаш копум-чурумнуг коллектив чүве. Чогум-на оларның аразындан комсомолчу-аныяктарның республиканың дээди органынга төлөөлекчизи кылдыр соңгуур депутатка кандидат — Людмила Паровна Лопсаңның дешпиттиргени-даа таварылга эвес — деп, № 48 тудуг эргелелинде партбюро секретары Иван Васильевич Сермавкин чугаалаар.

Улусчу депутатка кандидат, дээди эрге-чагыргаже аныяк ажылчыннарның өмүүгээзиндеи дешпиттиргеи Людмила Лопсаңның күш-ажылчы оруу чаа эгелеп турар-даа болза, ол ону Раулуг-ла төлептин-биле эрес эгелээн. Люданың күш-ажылчы демдеглелинде республика найысылалында эмчи хоорайжыгажы, политехникум, дөрткү микрорайонда хөй санныг чурттаалга бажыңнары, Енисейниң эринде бедик бажыннар, оларны тударында ол бодунуң күш-ажылчы үлүүн киргеи.

Кызылдың комсомол организацияларында бо шеверлекчилер бригадазы шыырак организацияларның бирээзинге санадып турар. Ол тудуг эргелелинде комсомол комитединиң кежигүнү хүлээлгезин Людмила Лопсан идепкейлиг күүседип келген. Аныяк тудугжулар спортчу маргылдаларга-даа, уран чүүл көрүделлеринге-даа, күш-ажылчы чарышка-даа киржип, кезээде тиилелге дээш чүткүлдүүн көргүзүп келген. Ында оларның комсомолчу организакчыларының бирээзи Людмила Лопсаңның кыптыгып чоруур энергиязы киргеи. Оон кады ажылдап турар өөрү бо хүннөрде күчүлүг Енисейниң эринде панельден кылган хөй каът бажыңны ажыглалга киирериг хүлээнип алгаш ажылдап турарлар.

О. НАМЧЫЛАК.

ДАГДА ОДАРЛАРЖЕ

ТУРКМЕН ССР. «Кабадиан» деп күруксаажыдылга заводунуң 16000 каракуль хойлары АН-2 дээр самолеттарга даг одарларынче — хоолулуг сигенче, серии агаарже болгаш арыг кара сугларже агаар-биле аянчорук кылып турар.

Мурнунда хойларны сүрүп чедиреринге 20—30 хонук негеттинер турган. Кадарчыларга болгаш малга ол берге. Бо чылын кодээ ажыл-агый ужар түүлүүнүң ужудукчулары кадарчыларга дузалажып турар.

ЧУРУКТА: «Кабадиан» деп күруксаажыдылга заводунуң аныяк каракуль хойларын самолёт-биле даг одарда эккелгени.

В. СТЕЧЕНЦЕВТИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Пропагандистиң индири

Түңнел түүү көргүскенил?

Ажылчы чоннарны коммунистиг медерелге кижизидериниче партия улуг кичээнгейни салып турар. Ажылчы чоннарны марксисчи-ленинчи үзел-бодалга, бедик идей-политиктиг мөзү-шынарларга хевирлеп кижизидери партия организацияларының идеологтуг ажылының кол сорулгазы болуп моон соңгаар-даа хевээр артар деп, СЭКП-ниң XXIV съездизи айыткан. Бо сорулганы боттандырарынга хамыктың мурнунда коммунистерниң, комсомолчуларның, партия кежигүнү эвес активтиг марксисчи-ленинчи өөредилгези улуг рольду ойнап келген болгаш ойнаар-даа.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге системазынга түңнел кичээлдер болуп эрткилээн болгаш ол дугайын ханы анализтеп, чаа өөредилге чылынга амыдаштан эгелеп белеткенириниче кичээнгейни салып турар.

«Сүт-Хөл» совхозта пропагандист башкы Ондар Кац-оолдуң «Түңнел түүү көргүскенил?» деп түүлүн мооң адаанда парладывыс.

Бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң системазынга марксизм-ленинизмниң классиктериниң чогаалдарын, партия съездилериниң, ооң ТК-зының Пленумнарының документилерин болгаш материалдарын, ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң коммунистиг тургузуушкунуң болгаш делегейниң амгы хөгжүлдезиниң үндезин айтырыгларының талазы-биле чугааларын, философияның, политэкономияның, эртемниг коммунизмниң, СЭКП төөгүзүнүң айтырыгларын өөренип эрткен болгаш ам-даа өөренирлер.

Совхозтуң партия комитеди сөөлгү чылларда «Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын амыдыралга боттандырар, ажылчыларны экономиктиг билиглер-биле чепсеглээр дээш боттуг хемчегларны ап, политиктиг чырыдышкын ажылын элээн экижиткен. Партийжи өөредилгенин 2 эге, 5 ортумак, 5 дээди школалары ажылдап турган. Ол ишкаш тускай эртемнигларниң болгаш удуртукчу ажылдакчыларның экономиктиг семинарынга 23 кижи өөренген. А ук совхозтуң төвүнде марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школа өөредилге программазын чедишкиниг доосхан. Анаа пинтизи-биле 48 дыңнакчы өөренип турган.

Өөредилге чылы төнер деп чоокшуланып турда, түңнел кичээлдерни кандыг хевирге чорударын, кол кичээнгейни чүве угландырарын парткомга чугаалашкан. Оон мындыг пинти түңнелди кылган: өөренип эткен материалдарның чүгула айтырыгларын ханы катаптаар, оларны республиканың, совхозтуң, салбырның, бригаданың хүн бүрү ажыл-амыдыралы-биле сырый холбаар; коммунистиң өөредилгеге хамаарылгазын хынаар болгаш өске-даа. Ынчангаш түңнел кичээлдерни коммунистиг болгаш кежигүн эвестерниң идей-теоретиктиг дадыгымыкынының өзүлдезиниң дугайында отчеду кылдыр эрттирер деп шинтирлээн.

Шак мындыг негелдениң түңнелинде политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге чылын болгай эвес доостувус. Ылаңгыя совхоз төвүнде марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир политшкола программазын май эгезинде-ле доозупкаш, түңнел кичээлдерни беседалажышкын хевирлиг кылдыр эрттирген. Дыңнакчылар өөредилгезин ол-ла политшколага келир өөредилге чылында уламчылаар болганнар.

Элээн хөй политшколалар өөредилгезин чогуур үезинде организастыг эгелээн, чаңгыс-даа кичээл чылдагаан чок үсүйин, дыңнакчылардан негелдени күштелдирип, өөредилгениң идей-теоретиктиг деңнелин бедидип турган, түңнел кичээлдерни чедишкиниг эрттиргеннер.

Ишкин салбырда партия эге организациязы (секретары Б. Куулар) политөөредилгеже кичээнгейни доктаамал салып келген. Кичээлге чылдагаан чок келбейн барган дыңнакчыларбиле чугаалажып турган. Политөөредилгениң байдалын партия хуралынга каш-даа чугаалашкан. Оон үлүмнинг түңнел кичээлдер организастыг болгаш бедик деңнелге эрткен. Дыңнакчылар аңаа бижыг билиглиин көргүскен. Политөөредилге пинтизи-биле салбырның хойжуларының политиктиг база күш-ажылчы идепкейин бедиткен. Үүс төрүүр хойга онаштыр үстен хөй хураган алган малчынарның саны салбырда өскен. Ылаңгыя Сайырның хойжу бригадазы үүс төрүүр хойга онаштыр 103 хураганны камгалап алган.

Назы-хары улгады-даа берген болза, партийжи өөредилгени амыдыралынга чугула үүл кылдыр санап, марксизм-ленинизмниң үндезиннерин, экономиктиг билиглерни кызымаккай өөренип ап, ону бодунуң бөгүнгү ажыл-амыдыралынга ажыглап чоруур дыңнакчылар хөй. Оларга Киров салбырындан саанчы К. Ондар, могаажы С. Ондар, Ишкиндеп коммунист малчыннар М. Ондар, Ч. Монгуш, Н. Монгуш, Суг-Аксыдан автолавка чолаачызы М. Монгуш, МТМ эргелекчизи Т. Ондар, садыгжы З. Куулар болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур. Оларның өөредилгеге сонуургалы, күш-ажылга чогаалыкчы идепкейи улам бедээн.

1974—1975 өөредилге чылының чугула түңнелин — кичээлдерниң идей-теоретиктиг деңнелиниң бедээни, өөредилгениң амыдырал-биле, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуңуң практиказы-биле холбаазының улам быжыкханы болур.

Ынчалзажок политөөредилгени организастаарында чамдык четпестериң барын түңнел кичээлдер көргүскен. Тодаргайлаарга, Кызыл-Тайга салбырынга парткомнуң сүмезин өзугаар тургускан политшкола (пропагандизи Д. Монгуш) өөредилге программазын дооспаан. Түңнел кичээлди эрттирбээн. Өөредилгениң түңнелин үндүрбээн болгаш чайгы үеде кандыг-кандыг номдептерлерни четчелеп алза экил дээрзин дыңнакчыларбиле чугаалашпаан. Ол ышкаш бо салбырга зооветеринарлыг өөредилгени малчынар ортузунга чогуур деңнелге чедир организаставайн келген. Бо бүгү болза, политөөредилгеге партийжи удуртулганың кошкак, пропагандистерден негелде сула болганын, өөредилге чылынга белеткел үезиндеги дыңнакчыларның күзел-сонуургалын, ажыл-ижин, хар-назынын барымдаалаваан, өөредилгеже чүткүл чок, политиктиг билиин бедидериндеп оспаксыраар ийи чаңгыс коммунистер-биле шыңгыы чугаалашпаанын хереченгеп турар.

Пропагандистериң хөй хезин кичээлдерге техниктиг херекселлер ажыглавайн келген. Политөөредилгени чугула номдептер, өөредилге-методиктиг пособиелер, диафильмнер, схема, диаграммалар-биле чогуур деңнелге чедир парткомнуң талазынан хандырбаан.

1975—76 чаа өөредилге чылында мындыг янзылыг четпестерни катаптаваан, бүгү үүвенин баш бурунгаар хынамчалыг тургузуп, белеткээри чугула дээрзин түңнел кичээлдер көргүскен. Ол дугайын бис парткомга чугаалашкан бис.

Черле ынчаш, чаа эртип турар өөредилге чылында пропагандисчи ажылывыс кайы хире үре-түңнелдиг, дээштиг болганыл, өөредилгеге үүшаптыктап турганыл, ажыктыг кандыг арга-дуржулга барыл, четчеленгенин канчаар чорутса экил дээрзин «Шын» солун дамчыштыр чугаалашса чугула деп бодаар мен.

О. КАҢ-ООЛ,

пропагандист башкы.

ИЙИ ФЕРМАДА

«Тоора-Хем» совхозта ийи ферма бар. Олар аразында салган социалистиг чарыштыг ажылдап турар. Совет Тыва салбырдаазы суур чаңында, Көк-Чар деп келээзинде аныяк, хөңү-хөңү дылыраш хадыңларлыг черге кыштаар, чазаар. Суурдан шала озалаш, таарымчалыг черде тургустунган. А Май бир салбырда инек фермазы база-ла суур чоогунда Тоора-Хем унунда шыктыг-көктүг делгем шөлдерлиг черде. Ук ферманың хыштаар, чазаар чери ол. Оны аваа-ла төп ферма дээр. Суур-биле аргыжарда-даа таарымчалыг болгаш база-ла чурумалдыг чараш чер.

Көк-Чар фермазын комсомолчу-аныяктарның сүт-бараан фермазы деп адап турар. Ында он саанчының хөй кезии аныяктар. Ук фермада 130 хире инек быжыглаттынган. Оларның чеден хирези төрээн. Ам херек кырында ол төрээн инектер-биле кады шупту үүс ажыг баш инек саап турар. Бо чылын агаар-бойдустуң кадыг-ширини болганындан инек сүдү арай тыртым болган. Ынчалза-даа саанчыларның кызымаккай, шудургу ажылының түңнелинде бирги кварталдың планныг онаалдазын хереөженнер хүнү — Март 8-ке уткуштур көк-чаржылар ажыр күүселиткен. Оон-биле кады Май бир салбырның төп сүт-бараан фермазын социалистиг чарышка тиилеп алган. Ол төп сүт-бараан фермазы бызааларның баш санын көк-чаржылардан хөңү менди хамгалап алза-даа, сүт саалдазы ында куду деңнелде болган.

Оон ыңай Май бир салбырның сүт-бараан фермазында (эргелекчизи Ф. Байыр-Белек) саанчылар ортузунда социалистиг чарышты организаставаан. Ол дугайын район Советинге депутаттың кандидаты саанчы Надежда Ах хомудап чугаалады. Бүгү чуртта халбаргаң ол ажыктыг арганы мында хереккe албайн турары хончуг четпес. Аразында чарыштыг турар болза, хижи бүрүзү бирээзи бирээзинге аштырбас сорулгалыг, улам-на шудургу ажылдаары чугаажок ийик. Ук айтырыгны үүү-даа мурнай ферма эргелекчизи эш Байыр-Белек көдүрер турган.

Частың кадыг-берге үезинде инектиң өлүр чоруу ук фермага база тургулаан. Шала часкаар инекти фермадан сес хире километр черде «үүжелеп» каан силосче, сүрүп аппаргаш, чемгерип турган. Баарда, кээрде он алды километр. Мынчап кээрде аай-дедир сүрүүшкүн үезинде ук чем кыш көрген малга хоолу болбас. Оон маллың чуданап, арыпдорун сулараар чоруу илерээн. Ырак черде силос төнерге, күзүн белеткеп алганы дээш бүрүзүн чиртип эгелээн. Мында база-ла шыны эвес чүве болган. Чүге дээрге, баскылажып чыткан хадың бүрүзериниң арызы өл-шыктан ирип-дүлүй берген болганындан оны чиген инек, бызаа өлүп хорап турган.

—Мал эмчилериниң ол бүгүнгү тодаралып тыпканының соонда, ону чидиртпээн бис. Оон харын инек, бызааның өлүп-хораар чоруу сокшаан. Оон ыңай силос оңгарып ферма чанынга казар айтырыгны удуртур черге ам шыңгыы тургузар бис. Чоокку хүннерде Кадыр-Адырже чайлаглан көжерлиге белеткеп тур бис. Оон ыңай бир четпес чүвевис болза, халаттардан өске, өл-чаъста, малгаштыгда кедер даштыкы ийик-хеп аймаа-биле совхоз дирекциязындан саанчыларны, каларчыларны, бызаа ажакчыларын хандырбайн турары. Ол айтырыгны даргаларга каш-даа удаа тургускан бис — деп, ферма эргелекчизи чугаалады.

Ол фермада база-ла хүлээнген ажылынга ак сеткилдиг, эң кызымаккай саанчылар бар. Чижээ, Тиилелгениң 30 чылык таварыштыр «Күш-ажылга шылгараа» деп медаль-биле шаңнаткан, ам эрткен 5 айлар дургузунда 5 тонна 899 кг сүт саткан хоочун саанчы эш Серенчик болгаш база ол-ла хуусаада 5 тонна 120 кг сүт саткан аныяк саанчы Надежда Ак оларны аңаа хамаарыштырып болур.

Кол Дуганчыевна Ажыма — Көк-Чар фермазынга он дөрт чыл дургузунда ажылдап келген, арга-дуржулгазы байлак, хоочун саанчы. Ол ам бежен үш хар чедип турар; пенсияже каш чыл бурунгаар дыштанып үнзе-даа, төрээн ынак кавайы дег апарган фермазынга ажылдап артар күзелин илереткен. Совхозтуң дирекциязы оны деткээн. Ол ам аныяктарга арга-дуржулгазын дамчыдып, үлегерлиг ажылдап турар. Саанчылар ортузунда калбаргаң социалистиг чарыштың түңнелин бирги кварталда үндүрерге Кол Дуганчыевна бирги черде болган. Бир инекке онаштыр 339 кг сүт, бирги кварталда 4416 кг сүт саткан. Ийнги черни 3547 кг сүт саткан М. Бирицней, үшкү черни 3389 кг сүт саап алган К. Чечекпа олар тус-тузунда эллээн, шаңнал-мактаага четкеннер.

Мында саанчыларның чугаазы-биле алырга, ажылдаарыпка шаптыктыг түүдүр чок эвес. Мында инек каждазы ирип эргижирээн. Чылыг болзун дээш чылдың-на септелип-даа даг болган. Кедер хеп-даа болза элеичизи четкен соонда, чылыг тутпастай бээр болгай. Ол ышкаш ынак кажза база-ла мидыг: бустур, ирпер. Кыжын, ооц адаа булуктай бээр. Оон ужун инек дүүг таварып, кемдеп-кергээр, аарыг чорукка таваржып турар. Малдың өлүп хораар чоруу бир чеже ында боон турар.

Ферма совхоз төвүнүң чанында хирезинде, саанчыларның, кадарчыларның бажыңнарында радио чок: кулак дүлей чүве-биле домей-ле. «Кызын чыккылама соокта моон кылашташкан, суурга барып өөренир бичин уругларга кончуг берге. Радио барда соохтуң градузун база чарлап турар, оон дыңнап алыр аныр чүве болбаскыпе. Чүгле ол эвес, өске-даа солун медээлерни кижи дыңнап биле ап-ла оргай» — деп, орден-хавыаалыг хоочун саанчы Кол Ажыманың хомудап турары чыгыг негелде.

Бо бүгү четпестериң дугайы совхозтуң дирекциязынга болгаш өске-даа удуртур даргаларның кулаанга дыңнаалыпдаа, караанга көстүп-даа шаг болган. Ам ол амыдыралчы чугула айтырыгларны чүгле дарыы шаптырлевейн турарын чиктыг херек.

Э. КЕЧИЛ-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

БОННН. Ында ССРЭ биле ГФР-ниң экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылга талазы-биле комиссиязының V сессиязы ажылдап эгелээн. Совет делегациязы ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Н. Новиков, а ГФР-ниң делегациязын ГФР-ниң ажыл-агыйының федералдыг министри Г. Фридерихс баштап турар.

СТОКГОЛЬМ. Нючепинг деп швед хоорайда алды «МИГ» деп шүүргедекчи самолёттардан тургустунган совет щеригаагар күштериниң кезээ албан ёзугаар ийи-чоруун кылып чеде берген. Отрядты полковник Г. П. Басистов баштап чоруур. Ийи-чоруктуң программазында совет болгаш швед самолёттарының чаңгыстап болгаш болук көргүзүүлүг ужудуушкунары кирген, ол ийи-чорук июнь 13-те доостур.

ВАШИНГТОН. Каттышкан Штаттарда чыл келген тудумна медицина хандырылгазының өртээ улгадып турар. Чүгле сөөлгү беш чылдарның дургузунда кезип эмнедириниң төлевири 65-хуу, эмчиге чыдып эмнедириниң төлевири 57 хуу, а эмчиге киреринин төлевири 37 хуу өскен.

БАГДАД. Иракта чыл келген тудум-на демир-оруктап, чазаглыг оруктар-биле болгаш хемнер-биле чүүк сөөртүлгези көвүдеп турар.

Күш-ажылдың болгаш социал херектериниң министерствозунуң ажылдап кылган планын ёзугаар келир каш чылдарның иштинде республиканың ийи-бүрү районнарынга амгы үениң он-он көвүрүглерин тудар. Чүгле Багдадка 13 көвүрүгү тудары көрдүнген.

РАНГУН. Бирманың чазаа найысылалда болгаш чүрттүн ийи дугаар улуг хоорайы Мандалайда университеттерни хаан. Радионуң дамчытканы-биле алырга, ол шиитпир Бирманың 12 дээди өөредилге черлеринге хамааржыр.

Сөөлгү хүннерде ол хоорайларда студентилерниң чазактың иштики политиказын шүгүмчүлээн хөделишкиннери болгулаан.

(СЭТА).

«НУЭСТРА ПАЛАБРА»: Пекин чавырлыышкынга удур

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Пекиниң политиказы болза, делегей реакциязы болгаш империализм-биле кады ажылдажылганың, антисоветизмиң, чавырлыышкынга удур хөделиринің, дайынзырак чөңгээлерни күткүүрүүнүң политиказы болур деп, Аргентинаның Коммунистиг партиязының органы «Нуэстра Палабра» солун бижип турар.

Тайбың болгаш найырал дугайында керээни чарар дугайында Япония биле КУР-нуң аразында чугаалажышкынларга хамаарыштыр Пекин антисоветчи турушту эзлеп турар деп, солун айыткан. Маотсеринің чөңгээлиг үзелдерни ёзугаар алырга, Кыдат болгаш Японияның аразында тайбың болгаш найырал чүгле Япония биле Совет Эвилелиниң аразынга дайынзырак туруштарга болгаш өжэннешкек харылзааларга тазарыштыр тургустунуп болур деп, солун бижээн.

Совет Эвилели болгаш экономиктиг дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери өске-даа чурттар «Найырал дутайында меге политика» чорудып турар дээр хоозун бодалының дугайын хөгжүп олурар чурттарга маоисчи парлалга могаг чокка «сагындырып» турар деп, «Нуэстра Палабра» уламчылаан. Ол-ла үеде ол парлалга чугаалажышкынларга Пекиниң оптуг болгаш харысалга чок телээлекчилериниң саналдап турары «чаа хевириниң экономиктиг дузаламчызын» бүгү тала-биле хөөредип турар. «Үшкү делегейниң» чурттарының парлалгазын барымдаалап, херек кырында кыдат «дузаламчыны» өртек-үнезин кандыгыл дээрзин «Нуэстра Палабра» көргүскен. Азияның болгаш Африканың элээн каш чурттарында Кыдат орулгалыг эвес будуруулге черлерин тудуп, тудугларны ара сөөсадып, бээр деп аазаан чөөлилерин соңгаарладып, ол чурттардан чиг-этти делегей рыногунда өртектен чиик өртек-биле үндүр сөөртүп ап турар.

Кыдат удуртукчулар «ийи империализм» дугайында боттарының хоозун бодалдарын өөскүдерин уламчылап турар деп, солун бижээн. Херек кырында, «ийи дугаар империализмнин» сандарадыкчылар-кара чаңгыс бар капиталистиг империализм-биле боттарының дугуржуушкунун чажырар азы агартыр сорулга-биле бодан үндүрүп келгеннер. Чижек кылдыр «Нуэстра Палабра» солун КУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң премьериниң оралакчызы Дэн Сяо-пиниң «ийи эң улуг күрүнелериң демиселинин» түңнелинде болу бээр делегейниң чаа дайынының дугайында чоокта чаа ылган медеглелин хиирип турар. Ынчан ол барымын-герман реваншистериң чүткүлүн долузу-биле үүлдүг деп көрүп, Барын Европаның чазактарынга «американнар-биле камгалалдың пинти системазын хевээр арттырарын» ол сүмелээн. НАТО-нуң блогун хевээр арттырарынга ол организацияның хөй-хөй барымн-европейжи идегелин оскүүпкан кежигүннериндеп артык сонуургалдыын Пекин көргүскен.

Пентагонуң удуртукчузу Дж. Шлесинджериниң чоокта чаа бөлүк журналистер-биле чугаалажышкыдан илерээниболза, Мурнуу-Чөөн Азияга АКШ-тың турарынга Пекин улуг сонуургалдыг. «Американнарны ам кылаттар боттарының чуртталгазының кол айылы деп санавайн турар болгаш АКШ-ты олар Совет Эвилелинге удур турар күш кылдыр санап турарлар» — деп, Шлесинджер медеглээн.

Түңнелинде «Нуэстра Палабра» солун делегей дайынының түңнелинде делегейниң болгаш кижи төрелгетениң арткан чартының буузалдарынга болгаш хүлдериге Кыдаттың долу удуртулгазының болгаш бүгү ниити тергиделиниң үезинде «муң хатан бедик сайзырааңгай тургузугну» тургузар дээрзинге маоистер боттарының кордалдарын тургузуп турарлар деп бижээн. «Чүгле марксизм-ленинизмниң эптеш чок дайзыннары ол кижи көөр хөөн чок улуг күрүнезирек шовинизмин социализминиң илерээшкини болур деп бадыткан болурлар» — деп, солун медеглээн.

Герман Демократтыг Республика

ГДР-ниң будуруулге черлериниң профэвилел организацияларында хереөженнериң будуруулгеде ажыл-чорудулгазын бодунуң ог-будезинге иезин, эзин болур хүлээлгези-биле чедишкиниг холбаарынга дузалаар соңгулдалыг тускай комитеттери тургускулаан. 110 муң ажыг хереөженнер ооц ажылында киржип турар.

ЧУРУКТА: Шарлотта Цавеки (оң талазында) — Берлинде электроннуг хемчээшкин аппараттарының улусчу будуруулге черинде хереөженнер комитединиң кежигүнү, ол бодунуң эш-өөрүнге ажыл болгаш амы-хуу айтырыглар талазы-биле дуза чедиреринге кезээде белен.

ЦБ—ПМА-ның фотозу.

Нови-Сад деп югослав хоорайга көдээ ажыл-агыйның 42-ги делегей ярмарказынга боттарының продукциязын делегейниң 43 күрүнелериндеп 1500 ажыг фирмалар болгаш организациялар көргүскен.

Нови-Садка ЭДЧ кежигүнү чурттарның көдээ ажыл-агый машина-тудуушкунунуң продукциязын калбаа-биле делгээн. Совет делегелге улуг чедиишкинни чаалап алган.

ЧУРУКТА: ярмаркада совет тракторлар.

К. ВОРОБЬЕВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧИМИСТИГ САЛБЫР

Чыжыргананың улус ажылы-агыйынга, ылаңгыя кижиниң хадыкшылынга чугулалы үнеттинмес улуг. Чөөн-Хемчик районда ийи ажыл-агыйының Сүт-Хөл салбырын чимис, ылаңгыя чыжырганы өстүрүп кылдыр организастааны таарымчалыг.

Коллектив биче эвес, доктаамал ажылдаар кижи безин 30 ажыг, а сезон үезинде кереелиг ажылдаавлар база ол хире болур. Техниктиг күш талазы-биле хөөнүрчеглем базы багай эвес. Чижээ, ангы-бүрү маркалыг 7 тракторы, 2 улуг насос бар. Оон өскүй эрнп чораан, каннал сезгээр машина, чаңдыып сугаар агрегат, автомашина база бар.

Күш-ажылды шын организастаанының, техниканы будуруккулуг ажыглаанының түңнелинде коллектив бо чылдың бирги кварталында салдынган сорулганы чедишкиниг күүсеткен. Ам ийги кварталдың азы чартык чылдың будуруулге планын өй-шаанда шинтпирлээр дээш кижи бүрүзү өөрүктүг ажылдап турар.

Сүт-хөлчүлер бо чылын Тес-Хемниң ыяш ажыл-агыйынга 20 муң, Таңдыда Дуржулга станциязынга 4 муң, Улуг-Хемниң ыяш ажыл-агыйынга 30 муң дөс чыжыргананы өстүрүп берген. Сүт-Хөл салбыр ам үжен гектар ишлде чораан, каннал сезгээр машина, чаңдыып сугаар агрегат, автомашина база бар.

Күш-ажылды шын организастаанының, техниканы будуруулга ажыглаанының түңнелинде коллектив бо чылдың бирги кварталында салдынган сорулганы чедишкиниг күүсеткен. Ам ийги кварталдың азы чартык чылдың будуруулге планын өй-шаанда шинтпирлээр дээш кижи бүрүзү өөрүктүг ажылдап турар.

Агротехниктиг чурумни сагыыышаан, ажаалданы экижиткенинің түңнеланде үнүштевниң өзүмү маалыг. Түс чернің-даа, өскээртен эккеп олурткан-даа үнүштер агаар-бойдустуң бодалынга таарыжып турар. Чижээ, Алтайның тек чок чыжырганазы Сүт-Хөлдүң девискээринге таарышкан, чимис хоолузу эки. Бо коллектив эрткен чылын 20 тонна ажыг чыжыргананы күрүнге дужааган, а бо чылгы сорулга оон ыракта хөй.

Кандыг-даа ажыл-херекти кижилер, кадрлар кылып бүдүрер болгай. Ол коллективте эки кижилер дугайын, допчудаа бол, маңаа аваа мактаар бөрөдым. Сергей Монгуш, Эрес-оол Эрелчин, Көшкендей Монгуш, Үзүмаа Ховалыг, Сергей Куулар, Нарын-оол Сарыглар ышкаш мурнакчы аныяктарга коллектив чоргаарланыр. Маадыр ие Чылбар Ондар ышкаш хоочуннар база бар. Ол коллективте специалистер А. Ховалыг, М. Бурукей оларның ажылы база мактаалыг.

Коллективте партийжи-организаетыг болгаш политмассалыг ажылды база багай эвес чургускан. Политинформациялы, номчулганы, лекциялы организастап, хана солунун, көргүзүг самбыразын үндүрүп турар.

Х. БОРБАЙ-ООЛ.

Төтчеглеттинген херекселдер

«Тоора-Хем» совхоз күрүнеден хөй акшаны ап, чугула хереглээр ажыл-агый херекселдерин, ылаңгыя көдээ ажыл-агый машиналарын чылдың-на садып алыр.

А ооц кадагалалы кандыгыл? Каш чижектерден маңаа чугаалаарга-ла, чүвениң ужуру билдинг бээр. Чижээ, совхозтуң Май 1 салбырынга 1973—1974 чылдарда садып алган шаңактарны, дугаларны, хомуттарны бо чылын ажыглаар дээш көөрге, складта безин чок болган. Ону кымнар хүлээп алганы билдинмес. Эт-херексел кадагалап, үйдт-отчёдун ыылыр кижилерден негелдени совхозтуң бухгалтерия чери кошкак тургусканының түңнели бодур.

Эрткен чылдың чайынында сиген кезилдезинин үезинде бригадирлериниң хүлээп алганы эт херекселдери ам-даа бажыннар чанында чыткылаар. Ону ажыглаар үе келирге, буухаа сураглап чоруп турар боордур. Эрткен чылын садып алган 18 шаңак болгаш 15 хомут бүрүн херексели-биле шуут читкен. Кым-даа хүлээп алганы билдинмес.

Ол ышкаш сиген кезер машина, грабилдер ол-ла сиген шөлдеринде хевээр чыткылап калган. Оларның чамдык кезектерин улус тоймаглап каапкан. Хөй акша-хөреңгини үндүрүп турган, садып алган эт-херекселдер ынчар төтчеглеттинип чыдары хараваанчыг. Моон бир чылдаганы ол эт-херекселдерни чыын кадагалаар склад эргелекчилериниң Май 1 салбырга үргүлүү солчуп келгениде.

Бистиң салбырда ажыл-агый херекселдериниң шын үйедун тургузуп, ону чөп кадагалалрын чурумчударынче салбыр баштаар чери, ында улусчу контроль болуу кичээнгей салыр үе келген.

Д. АЙР-САНАА.

Тожу район.

ЧЕРДЕ БОЛГАШ ДЭЭРДЕ

Бистиң хамааты ужар түүлүвүстүң профессиялары түүлбүрү. Самолёттар болгаш вертолёттар тудуг база монтаж ажылдарының чугула киржиктилери, олар казымал байлакты дилеп тыварыга, арга-арыгны өрттен камгалаарыга, эртем шинчилелдериге болгаш балык тывыжыга киржип турар. Авиаторлар тараа болгаш техниктиг культураларың бедик дүжүдүн алырыга улуг үлүг киирип турарлар. Ужар түүл көдээ ажыл-агайның янзы-бүрү ажылдарын дээре дээн агротехниктиг хуусаада, улуг камиалгалыг кылдыр боттандырып турарын айтыр херек. Түүлле бо чылын хоралакчыларга болгаш бок үнүштерге улур химиктиг бүдүмелдер чаштырылгазын агаардан 91 миллион гектарга чаштырар.

Ынчалза-даа аэрофлоттуң кол сагыш салышкыны пассажирлер болгаш түүк дажыглаары болуп артар болбайн аан. Хамааты ужар түүлдүң ажылдакчылары бистиң чуртувустуң иштики болгаш даштыкыже ужудуушкун шугумнарының четкизин калбартып, пассажирлер харылзажылгазын хандырарының бүгү таарымчалыг арга-ларын дилеп тып турар.

Эрткен чылын 90 миллион ажыг кижи аэрофлоттуң ачы-дузазын ажыглаан, самолёттар болгаш вертолёттар 2,3 миллион үүктү дажыглаан. Бо беш чылдың доозукчу чылында 91 миллион пассажирлерни болгаш улус ажыл-агыйынга дарый хереглээр 2,5 миллион тонна үүктү дажыглаары көрдүнген.

Агаар оруун дамчыштыр бистиң чуртувустуң 3500 хоорайлары болгаш чурттакчылыг черлери аразында харылзажып турар. Бөгүн бистиң делгем Төрээн чуртувустуң кандыгдаа ырак хоорайынга азы чурттакчылыг черинге каш-ла шак болгаш ужудуп чеде берип болур. Ил-62, Ил-62М, Ту-154, Ту-134, Як-40 болгаш оон-даа өске кайгамчыктыг ужар корабльдер агаар оруктарында ажыглаттынып турар. Олар ужудуушкунуң болгаш ажыгладың амгы үедеги болбаазырааңгай дериглери-биле хандыртынган болгаш агаар-бойдустуң байдалындан хамаарылга чок болу берген.

Ан-24 деп сураглыг апарган самолёттарның улам экижээн хевири болур ортумак болгаш кыска аргыжылгаларга ажыглаар Ан-26 деп самолёттар аэрофлотка чоокта чаа кээп эгелээн.

Авиапассажирлерни черге хандырары тоску беш чылдың эрткен чылдарында улам экижээн. Ленинградта, Волгоградта, Челябинскиде, Алма-Атада, Магаданда, Ригада, Днепропетровскиде, Ижевскиде болгаш оон-даа өске хоорайларда чаа аэровокзалдар ажыттынгылаан. Агаар дамчыштыр түүк дажыглаарында механизация, электроинуг саналга техниказы болгаш автоматчыттынган система улам хөгжээн. Чижээ, моон мурнуунда Москваны таварты ужар рейстерге билет садып алыры, азы ону магадылап (броня) алыры дыка берге турган. Ылаңгыя чайгы үеде билет садып алыры берге айтырыг болуп келген. Ам ССРЭ-ниң Хамааты ужар түүл министерствозунуң агаар-биле аргыжылга Төп агентствозунда авиабилеттерни садарының болгаш курлаг алырының автоматчыттынган системазы — «Сирена» ажылдап турар. Кассада тургузуп каан башкарыкчы-манипуляторну дамчыштыр система-биле харылзашкаш, хереглээн рейстен олут алырыга кассир каш-ла секунда чарыгдаар. Майыкты башкарылга-манипуляторда катай эптээн билет парлаар тургузулга долдура каптар. Амгы үеде ындыг башкарылга - манипуляторларын чурттуң эң улуг 42 хоорайында тургускан болгаш олар удавас оон-даа көвүдээр.

Амгы үеде аэрофлоттуң самолёттары Европаның, Азияның, Африканың, Соңгу болгаш Мурнуу Американың 68 күрүнелериниче үргүлчү ужуп турар апарган.

Совет Эвилели социалистиг дем каттыштырылга чурттарыбиле агаар оруун дамчыштыр харылзааларын хөгжүдеринче, хамааты ужар түүл талазы-биле кады ажылдажылганы хөнүладырынче онзагай кичээнгей салып турар. Ындыг кады ажылдажылга Экономиктиг Дузалажылга Төвүлелиниң шугумун дамчыштыр идепкейлиг хөгжүп турар.

Бистиң чуртувустуң девискээринге Экономиктиг Дузалажылга Төвүлелиниң кежигүнү чурттарының ужудукчуларын, техниктерин болгаш диспетчерлерин өредир талазыбиле Төптү тургузары ол кады ажылдажылганы хөгжүдеринге улуг ужур-дузалыг болур болгаш социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазын боттандырарынга чаа базым болу бээр.

Чоокку келир үеде аэрофлотка улуг чаартылгалар болур. Хамааты ужар түүлдүң агаар оруктарынга чаа ужар корабльдер келир, чижээ, 120 кижи олурар, чоок аргыжылганың Як-42 болгаш чаңгыс рейсте-ле 40 хире тонна түүл-бүрү, түүк сөөртүр Ил-76 дээн чергелиг машиналар бар апаар. Москва—Симферополь, Москва—Сочи, Москва—Минеральные Воды дээн чергелиг хой пассажирлер аргыжар шугумнарга Ил-86 деп самолет-аэробус ужуп турар болу бээр. Ол самолётка 350 пассажир олурул болур.

Чаа хевирниң самолёттары кончуг дүрген ужар, оларда агаарның эң-не нарын байдалдарында машинаны ажыглап болур болбаазырааңгай дериглерни тургускулаан.

Борис ПАНЮКОВ.

ССРЭ-ниң Хамааты ужар түүл министерствозунуң түүк сөөртүр болгаш саарылга ажыглаа эргелелиниң начальниги.

Очерк

ИВИЖИ ДОРБИИТТЕР

„ДАЛАШ, ДОРБИИТ!» Бедий девискээри ол ынчаар дүне кезек чаъс чаап эрткен. Хадаан-даа. Эртенинде Дорбиит эрттир удуп каар часкан. Кадайы Деңгименің «Далаш, Дорбиит!» дээнинден шалыпкын тура халааш, майгынындан үнүп келген. Чырып орган, чаъс намдаан.

Чаңгыс одаага чораан өөрүнге шай хайындыртпас, ыяш хестирбес чаңныг, түү-даа түвени дүрген, эптиг, бүдүүгүр кылып чаңчыккан Дорбиит шай хайындыра каапкаш, дүв-далаш чемненип алгаш, дүүн-не тоттур чемгерип, дыштандырып каан Бедик-Чарызын мунупкаш, артында аргаже хапкан. Дорбиит чедер ужуррлуг тайгазының катташкак ооргаларынче шуут-ла дортапкан. «Бөрүден хойгаш, үзе халааш, четтирбейн барган келек ивини ыяап-ла тывар, аалга чедирер мен!»—деп Дорбиит шиитпирлиг болганган.

Дүүн Бедий аалының ивилеринче бөрүлер хепертен халаан. Кадарчылар малын бөле хавырып, дескеннерин дедир эгидип, алгы-кышкызы, боозунуң даажы-биле ойладып турза-даа, араатаннар кезек ивиниң боостаалары үзе ызырыгылааш каггылапкан. Түүлле Ак Кылбыжа бир бөрүнү адып каан, Дорбиит бирээни балыглааш, ыыргайже киирипкен, өске өөрү малын бөле хавырган, аалче ойладып апарган. Ынчалзажок ивижиге болганчок таваржы бээр берге хүн кижилериниң сагыш-сеткилинге аар дегген: дөрт мыны (улуг кыс иви), бир чарыны бөрү тудуп каан.

Аалдан үнүе-ле шак хире болгаш, кадыр тайганың бирле сүүрүнүп алаанга чортуп келген. Он хире иви эргелиг ээзин көрүп кааш, боттары-ла ораның «мында бис!» деп медээлей каапкан. «Тос-он хире ийик силер, санап көре каапканым шын болган-дыр, түүлерап, дестинер, ээ-та, частырыынар хөй-ле ийин»—деп, Дорбиит оларже чоргаар көрүп турган.

АК САМЗАРАЕВИЧ биле Ак Деңгиме кончуг найыралдыг өг-бүле. Ажылагыйын-даа, амыдырал-чурттаргазын-даа даады-ла сүмележип, дугуржуп алырлар. Дорбиит кадайындан каш хар биче болгаш, ындыг ийикпе, дыка айтырынчак. Кадай, даарта канчаар ажылдаар бас —бодалың түү? . Шайдан хайындыра кааптайн бе? Эъттен дүле кааптайн бе? Чарың эзертеп каайн бе?—дээш улажып чоруп-ла бээр. Кадайы анчыгзынмас-даа.

Бичии кожагар эрин салдыг, дорт эгиннерлиг, семис, долу арыныг, ортумак сынныг эр— Дорбиит ол.

—Бодалың түү, кадай? Бо күзүн каяа мал кадарза экил?

— Мындаа-ла чугаалажык мен. Бедий бажынче дыка ыравас — деп, чиңге ак арыныг, ам-даа аныяксыг, оожум болгаш эргелиг карактарлыг кадайы харыылаан.

— Шын-дыр харын. Бир чылын көөрүмге, от-сигени чаагай, ораны ажык черлер ыыда бар чораан.

Аная күзеглээрин бир звено өөрүнге сүмелээр дишкеннер. Түүге дээрге, Дорбиттериң төрээн өскен чери Хамсыраның Бедий ол ынчаар делгем девискээр. Деңгименің хой, Дорбиттің эвээш малдыг ивижи ада-иелериниң чуртту-даа, ол.

— Малывыс узун санын даарта, соңгузу хүн ыяк үндүрарының, ортумак сынныг эр— Дорбиит ол.

—Бодалың түү, кадай? Бо күзүн каяа мал кадарза экил?

— Мындаа-ла чугаалажык мен. Бедий бажынче дыка ыравас — деп, чиңге ак арыныг, ам-даа аныяксыг, оожум болгаш эргелиг карактарлыг кадайы харыылаан.

— Шын-дыр харын. Бир чылын көөрүмге, от-сигени чаагай, ораны ажык черлер ыыда бар чораан.

Аная күзеглээрин бир звено өөрүнге сүмелээр дишкеннер. Түүге дээрге, Дорбиттериң төрээн өскен чери Хамсыраның Бедий ол ынчаар делгем девискээр. Деңгименің хой, Дорбиттің эвээш малдыг ивижи ада-иелериниң чуртту-даа, ол.

— Малывыс узун санын даарта, соңгузу хүн ыяк үндүрер бис, кадай. Үр болбайн санаарга эки. Оон башка өреге дүжер эвес.

— Ынчанмайн канчаар — дээш, Деңгиме удур айтырган:

— Ол бир,' Шаңыыр-Чарыг кайы хире шыырак-тыр?

— Чүү дээр оюу: ыяшка кижи иллиргеш октапкы дег. Ээ, ындыг чары ховар-ла боор.

Деңгиме өөрүп орган. Оон чымчак болгаш хөглүг арныы ынчан ылап топтап көрген болза, та чүү хире чырык болдуыйнаан! Өөрүвейн канчаар. Ивижиге экиниң экизи, шилиндектиң шилиндээ салгын-биле деңнээр, сагыш-биле дыныы салыр чары херек болгай. Бир хүн ону мунгаш, та каш тайганы, та каш хемни кезип, халдыр таварылга туруп кээри магат чок болгай.

Дорбиит «кадалып-ла» орган:

— Ачаң ашак Бээжей чүү дээн дээр ийик сен моң?

Деңгиме дораан харылаваан. Ынчалза-даа Дорбиттің эпти-ле сала кааптар айтырыы ол-ла ыйнаан дээш кысказы-биле төөгүп берген.

— Ийе, ийе, ол-бир чугаалыга ынак ийик сен чоп, Дорбиит. Ачам мынча дээр чораан: «Уруум, ивиндеи черле чарылба, ону эки өстүр, оон буянкежин сеңи, дөмей-ле, Бедий, Хамсыра таңгалары дег бедик, Бедий, Хамсыра хемнери дег узун мөөн чараш-чаагай күдээм оолга чедире бээр, оонбиле амыр-тайбың чурттаар сен...»

Дорбиит өөрээнинден дискээниң кырынга ол-бо солуй олуруп, ол харыыга дыка таарзыгаш, хөөрээн:

— Ол күдээ оол мен-дир мен.

БЕРГЕ ХҮННЕР УТТУНДУРБАС. Дорбиттер ону кайын уттур. Өскелер-даа утпас. Тожуга тускай иви салбыры тургустуумаанда «Тоора-Хем» совхозтуң иви фермаларының бирээзи— Кадыр-Өөскe турган. Өске эш-өөрү-биле бир дөмей, Дорбиттер анаа 1960 чылдан бээр ажылдап келген. Бир кезек үеде ук ферманың малы массалыы-биле чидип, бөрү, дырбактыг, хайыракан болгаш өске-даа араатаннарга удаа-дараа чиртеп, тодаргай сан-түүн чок, дортубиле чугаалаарга, ажыл көңгүс саидараан турган.

Оон дугайын Ак Самзараевич Дорбиит-биле чугаалажып орган бис.

— Биетиң фермага иви саналашкыны дыка багай турган: санаар үеде совхозтан комиссия келгеш, далаш кадында санап, демдеглеп алыр, оон салдары-биле ивижилер-даа далажы бээр, мал кадарган кижилерге дорт негелде кылбас —оларның аксының аайынга кирип каар турдулар.

Кадыр-Өөс фермазының ажылынга ындыг четпес чорук, түүн-даа мурнунда, ажылхеректе организас чок, эреңгей чорукта, удуртулганың кошкаанда, ылаңгыя малдың отчёт, учёдун сандаргай тургусканыда болган. Оон ынай, 1971 чылдың соонда, ферманың малын тус-тус малчын өг-бүлелерге хуваалда ёзугаар эвес, а «фермага ивити бригада аргазы» дээр аргаже шилчиде каапканында.

Байдал ындыг дүвренчиг турда, ферманың мурнакчы ивижилери Ак Бадыжык, Ак Кылбыжа болгаш өскелер-биле кады Ак Дорбиит анаа-ла көрүп орбаан. Бөрүге удур бүгү ферманы олар көдүрүп үндүрген. Ынчалза-даа оон ындыг-ла ажыктыг түүнел үнмээн. Харын-даа хөй иви чидип хоразны дээш малчыннар өре-ширеге дүшкеннер. Дорбиит база.

Дөрт даваның аът-даа болза тайып ужар болгай. Ак Самзараевич ону утпаан. Оон ажыл дээш чүткүлүнде эң онзагай түүл болза, чеңпестерден кортпазы, ынчалза-даа ону чиих көрбези, кандыг-даа үеде ажылче дүрген болгаш шалыпкын кириптеринде. Аал улузу одуумаанда Ак Самзараевич черде арткан ивилерни эргий каккаш сүрүп эккээр, эки оттуг ажык, делгем черлерни шилип тыптар, аараан ийикпе азы кемдээн ивилерни билгеш, ээлериниче дораан дыңнадыр, ажык чок ыңай-бээр чер чоруурунга, суур, район киреринге, дыка хөңүү чок, ылаңгыя ажылхеректи шынар чок кылган чорукту көрген болза, ону эде кылырын сүмелээр. Оон чаңы ындыг.

Совхозка иви салбыры тургустунуп, Кадыр-Өөс фермазы ам ук салбырның Бедий фермазы болу бергенде, Дорбиттер мурнуку хевээр бир эп-сеткил-биле, бир күш-биле ажылдап кирипкеннер.

ИВИ КЫРЫНГА ӨСКЕН. Мында чугаалажып турары-биле алырга, ындыг кижилериниң бирээзи — Дорбиит биле Деңгиме он ажыг чылда иви ажылынга ажылдаваш, Төрээн чуртунга он муң ажыг анайны өстүрүп берген. Төрүүр үүс мындыга ооааштыр чылдың-на ортумаа-биле 82—92 анайны ап келген. Бо чылын оларның алган бедиткен хүлээлгези мындыг: үүс мындыдан 95 анай алыр, ивижилериниң культура амыдырал байдалын экижидер талазы-биле социалистиг чарыштың негелделерни күүседиринге идепкейлиг киржир.

Дорбиттериниң ивижи звеносунга чордувус. Оларның чурттап орары өскелерден черле ылгалдыг болду. Улуг майгын иштинде түү-хөөзүн эмгесекселиг салып алган, бичежек чадыр база бар. Майгын биле чадырын херимнээн, ырак эвесте иви кажаазын кылган. Ийи-үш чыл мурнунда ивижилериң турлаа мындыг хевирлиг чурум-чыскаалдыг турбазаны ону көргеш бодап турдум. Ону районга бир-ле дугаарында бедижилер эгелээн.

Кежээ Дорбиттериниң майгынынга шайлап, радиоприемниктиң үнүн дыңнап, оларның чагытканы солуннарны болгаш журналларны улуг керосин лампазының чырынга номчуп, ажыл-херек уъжун чугаалажып ора, ивижилериниң амыдыралы чыл-бүрү чаартынып, моон соңгаар-даа чаартынар, ылаңгыя эптиг черге бажың-балгат туткаш, ынаар көжүп киирер чүве болза, оларның амыдыралынга чаа-чаа түүлдер чугаажок көстүп келир дээрзинге бүзүрел, мурнакчылар тыптып келириниге илгеп ордум. Шынап-ла, бо талазы-биле тожу ивижилериниң мурнуу одуруунга Ак Самзараевич Дорбиит биле Ак Бээкевна Деңгиме оларның өг-бүлези чугаажок кирер. Ындыг болурунга олар күзелдиг.

А. НУГУУРАК.

МОСКВА. Кутузов кудумчузунда «Бородино тулчуушкуну» деп музей-панорама. Ортузунда М. И. Кутузовка тураскаал.

В. ЕГОРОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЛЬВОВ ОБЛАСТЬ. Комсомолчу Ольга Сиротяк (чурукта) Глинянск фабриказының эң баарга хевис аргыкчыларының бирээзи. Прикарпатьениң хевистерин бистиң чуртувуста болган даштыкыда күзелдии-биле сөвүп ап турар. Оларны ГДР-ге, Франциягa, Канадага, Югославиягa делегей делгелелеринге чедиишкиннии-биле делгээн.

В. ПОСЛЯКТЫЦ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 12-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.

9.05—**«Үе».** Москваның Фрунзе соңгулда округунуң соңгукчул арының РСФСР-ниң Дээди Совединге депутатка кандидат А. Н. Косыгин-биле үжуражыышкынындан репортаж. Өңнүг.

9.50—**Уран түүл мастерлериниң концерти.** ССР Эвилелиниң Күрүнеиң академиктиг Улуг театрындан дамчыдылга. Өңнүг. Концерт соонда документалдыг фильмнер программазы.

11.50—Медээлер.

12.00—Фильмнерни — уруглар. **«Уруг болгаш чаңгы».** Уран-чечен фильм.

13.05—**«Өңнүктериниң арынары».** Дамчыдылганы чогаалчы А. Алексин эрттирер.

14.00—Киножурнал (Кызылдан).

14.10—Нептерецгей классиктиг музыканың концерти. Делегей конкурзуунуң лауреаты Е. Гилельс күүседир. Өңнүг.

14.30—Фильмнерни — уруглар. **«Бажында кымдаа чок».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 10, 11, 12 сериялары.

15.00—Футболга ССРЭ-ниң чемпионады. «Локомотив» (Москва)— «Зенит» (Ленинград). 2-ги оюн. «Локомотив» стадиондан дамчыдылга. Өңнүг.

15.45—**«Спортлото»** тиражы. Өңнүг.

15.55—Чехословак Социалистиг Республиканың ССРЭ-де культура хүннериниң ажыдыышкыны.

17.45—**«Үе».** Информастыг программа. Өңнүг.

18.30—**«Кижи болур».** Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. Өңнүг.

КЫЗЫЛДАН

19.35—Телемедээлер.

19.50—Телемедээлер (орус дылга).

20.00—Мультфильм.

20.05—**«Адреси: Кызылдың телестудиязы».** Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.55—01.00—Москваның Ленинград соңгулда округунуң соңгукчуларының РСФСР-ниң Дээди Совединге депутатка кандидат Н. В. Подгорный-биле ужуражыышкыны. Концерт. ССР Эвилелиниң Күрүнеиң академиктиг Улуг театрындан дамчыдылга. Өңнүг.

Бугун Хувинская правда

«1975: беш чылдың доостур чылы». Республиканың чер болганындан материалдар.

«Июнь 15—Советтерге соңгулдалар». Депутатка кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражыышкыннары.

«Улустуң кандидаттары». П. Гриценконуң Тыва автобудурулге черниң ужудукчузу Мерген Мунзуктуң дугайында корреспонденциязы.

«Хойжулар салгалы». Б. Бузыкаевтиң социал очериги.

«Культурлуг одарларга — ажыл-ишчи ээ херек». В. Кармановтуң түүлү.

«Хүн бүрүүңү чаа медээлери». Республиканың ацгы-ацгы черлериндеи информациялар.

Чурт иштиндеи, даштыкыдан медээлер. Спортчу болуушкуннар.

КИНО

ИЮНЬ 12-ДЕ

«КАА-ХЕМ»: **«Карадааш-кын»** 9.00, 10.55, 12.50, 14.45, 16.40, 18.35, 20.30 шактарда.

ПИОНЕР»: **«Каниют куюнун чажыды»** 9.00, 10.40, 12.20, 15.40, **«Солдат чоруп орган»** 14.00, **«Сөөлгү ок»** 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Аас-кежиктиг «Щуканың» командири»** 15.00, **«Кежээ дүшкелек»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Чөрүлдээниң когаралы»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Силерге 479400 ойнап алыышкыннар

1975 чылдың июнь 30-де Новосибирск хоорайга Күрүненан 3 хуулуг иштики ойнаашкынныг чээлизиниң 72-ги тиражы болур.

Тиражка 479400 ойнап алыышкыннар таваржыр, оон иштинде:

Ойнап алыышкынның хемчээли	Ойнап алыышкынның саны
5000 рубль	102
2500 рубль	255
1000 рубль	1020
500 рубль	5559
100 рубль	39520
40 рубль	434214
Шупту	479400

Бо чээлиниң талазы-биле чыл бүрүде ойнап алыышкынның сес тиражын үндүрүп турар: февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июнь 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де.

Чээлиниң облигацияларын ажаалга кассалары хостуу-биле садыглап база садып ап турар.

СОНУУРГАКТАРГА

ХОВАР СТАТУЯ

ДЕЛИ. Эрте-бурунгу Индияның скульпторларының кылган үнелиг түүлү — Парвати бурганның ак мрамордан бүткен улуг статуязы Саншхетте эрте-бурунгу эзремин аштап, арыглап турда тывылган. Оон-биле кады Кришны бурганның статуязы база тывылган. Баштайгы шинчилелди кылганының соолунде специалистер ол скульптуралар—эң эвээш дээрге-ле 1000 чыл болган-дыр деп түүнелдя үндүрген. Малгаш болгаш суг адаанга коичуг үр үеде чыткан болза-даа, скульптуралар шоолуг үрелбээн болгаш эрте-бурунгу Индияның уран-шеверлериниң бедик мергежилиниң дугайын хереченлеп турар.

Саншхетте ол эзрем—эрте-бурунгу ирригация тудугларының бирээзи. Индустар ону Октаргайның тургузукчузу — Брахма тудуп тургусаан деп санаан турар. Ол эзремниң узуну — 50 метр, калбаа—13 метр. Эрте-бурунгу Индияга ол эзрем колдуунда шажын байырлалдары эрттирер чер болуп турган.

А. СОЛОДОВ.

ДУМЧУК ДУЗАЛААН

ТОКИО. Токионуң соңгу чүгүнде Яманси можуга полиция оорну тутган. ол тус черниң бир фермериниң думчуунда демдектиг буйволдарын оорлап алган болган.

Ол буйволдарының думчуктарында демдек тускай хевирлиг, олар өзерге-даа демдээ өскерилбес дээрзин полиция эксперти медеглээн.

Японияда дириг амытанны бүрүткээрде оон думчуунда демдээп демдеглеп алыр дүрүм бар. Эзлери дириг амытаннарны хунаажы бергеиде, оларның чаргызын чаарынга ол херек болуп турар.

ЧООСТАР САДЫГЛААШКЫНЫ

ПАНАМА. Панама делегей рыногунга бодунуң чоостарын садыглаашы, дыка хөй орулганы ап турар.

Эрткен чылдың төнчүзүнде 100 бальбао үнелиг чоос кылып үндүрген. Ында бир унция алдын бар, оон рынокка өртээ 140 доллар. Бо чылдың баштайгы ийи айларында Панама ындыг чоостар саткаш, 145 муң доллар алган.

Нумизматтарда 20, 5 болгаш 1 бальбао үнелиг мөңгүн чоостар нептерээн. Баштайгы чоос — делегейде саарылгага чоруп турар чоостарның эң-не аары болгаш эң-не улуу. Оон диаметри 60 мм.

Панаманың бодунуң саазын акшазы чок. Оон орнунга америк долларны ажыглаан турар, ында ол долларны 1513 чылда Панама мойналының эң баштой ажылгаш, Оожум Океанга чеде берген испан далайжы болгаш конкистадор кижиниң ады-биле «бальбао» деп адаан алган.

С. СЫЧЕВ.

УЛУГ ДАШ БУРГАН

КОЛОМБО. Ланкий эртемденнериниң чоокта чаа тыпканы Богда бурганның кайгамчык улуг статуязын катап чаартып тургузар ажылдар эгелээн. Бистиң эраның VII өөнинде кылган ол статуя ындыг хевириниң Азияда эң улуг скульптураларының бирээзи болуп турар.

Даш бурган элээн каш үүс чылдарның дургузунда шыргай арга-арыгга билдинмейн чыткан.

Ам ону бүрүүү-биле катап чаартып тургузар: оон деңзизи 100 тонна хире, бедии 15 метр ажыг. Ол даш бурган ам база катап арга-арыглардан бедии үнер. Эрте-бурунгу ланкий скульпторларның ол кылган түүлү ам удавас чаартына бээр.

Е. МЕНКЕС.

Редактор В. С. ШАРАВИН

Тыва автосептелге заводу кузов кылырынга чазаныкчыны, шуткулга цегинге холуксаа белеткээр ажылчыннарны, механиктиг цехке ажылчыннарны, чүдүрүкчүү, токарьларны слесарь-моористерни, кочегарны, слесарь-агрегатчиктерни, дериг-хереклелдер, автомашина септээринге слесарьларны, метрология инженерин хереглеп тур.

Айтырар адреси: Кызыл, Заводская 30, кадр килдизи, телефон 54-66. № 1 болгаш 2 автобустарга «Телецентр» деп доктаар черге чедир чоруур.

* * *

«Тыва тудуг» трестниң көжүп чоруур механизастаттынган № 18 колоннаазы (ПМК—18) чаа Шагаан-Арыгга ажылдаары-биле инженер геодезисти чалап тур. Бир ай хуусаада бажың-биле хандырар.

Айтырар адреси: чаа Шагаан-Арыг хоорай, ПМК-18.

* * *

«Тыва тудуг» трест аштакчы хереглеп тур.

Адреси: Кызыл, Красноармейская 76, телефон 32-83.

* * *

№ 2 автотранспорт будурулгези 1, 2, 3 класстыг чолаачыларын, автослесарьларны, моористерни, жестянщиктни, автоэлектриктни, токарьны, кладовщиктни, дежурный механиктни, консервацияга таңнылды (бажың-биле хандырар) ажылче чалап тур.

Адреси: Кызыл, Оюн Курседи, 54, телефон 33-55.

УДАВАС ОЙНААШКЫННЫГ ТИРАЖ БОЛУР

1975 чылдың июнь 20-де Томск хоорайга РСФСР-ниң 1975 чылда акша-бараан лотереязының эзлчеглиг (дөртү) үндүрүлгениниң ойнаашкынныг тиражы болур.

Тиражтың ойнаашкынынга кирер түүлдер: «Жигули», «Москвич», «Запорожец» дээр 120 автомобильдер, янзы-бүрү маркалыг 160 мотоциклдер, 200 телевизорлар, 800 радиоприёмниктер, фабрика аргып кылган 840 хевистер, 1280 соодукчулар болгаш өске-даа үнелиг эт-сеп аймаа.

Ол ышкаш 1-ден 250 рубль чедир түүцүг акшалыг ойнап алыышкыннар база бар болур. Бо үндүрүлгеге ниитизи-биле 4376000 ойнап алыышкын таваржыр.

Бо үндүрүлгениң лотерея биледин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харылзаа албан черлериндеи, «Союзпечать» киоскилериндеи, театрлардан, кинотеатрлардан, хөй-ниитиниң чемненилге черлериндеи, автовокзалдарның болгаш аэрофлоттуң кассаларындан садып ап болур.

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕСИ · Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 31-75, харыысалгалыг секретарьнын 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, көдээ ажылагый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 23-54, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериянын 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТИРАЖЫ 16748. ЧАГЫГ № 2239.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00127.